

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXVII. ÉVFOLYAM.
HETEDIK FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1912.
SZEPTEMBER HÓ

SZERKESZTI: DÉKÁNY MIHÁLY, BUDAPEST, VII. STEFÁNIA-UT 16. SZÁM.

Tanítóképzés.

A tanítóképző-intézeti tanárok külföldi tanulmányútja.

A mult, 1911/12. isk. év korszakos jelentőségű a magyar tanítóképzés történetében. Új tantervet kaptak a tanítóképzők s azt a vallás- és közoktatásügy miniszter mind a négy évfolyamon át egyszerre léptette életbe. A vizsgálatok is ebben az évben folytak le először az egész vonalon az új képesítői szabályzatnak megfelelően. A tanulmányi felügyeletben változás történt mindjárt az iskolai év elején. Sebestyén Gyula, az addigi szakfelügyelő az előző szünetidőben váratlanul elhunyt s helyébe már a tanítóképző tanárság kivánságának megfelelően tanítóképző tanárok közül neveztek ki az új szakfelügyelőt. Keresztülvitetett a megígért tanári státusrendezés. A tanítóképző-intézeti tanárok XII. rendes közgyűlése foglalkozva a jelen állapottal, új tantervünk általános intézkedéseivel s némely tanulmányi részletnek a didaktikájával, újból szükségesnek és sürgősnek nyilvánította tanítóképzőknek 5 évfolyamra való kibővítését és az önálló szakfelügyelői intézménynek a megvalósítását. Mindezekről részletesen beszámolnak Közlönyünk mult tanévi számai; ezekről tehát most bővebben szólni fölösleges. Ámde a mult iskolai év végének, illetőleg a nagy szünetidőnek is volt egy, habár a magyar tanítóképzést nem is alapjában érintő, de azért jelentőségteljes eseménye, amelyet szó nélkül nem hagyhatunk. Ez pedig nem más, mint a tanítóképző-intézeti tanároknak ez évi külföldi tanulmányútja. Jelentőségteljesek az idei külföldi tanulmányutak a külföldön járt tanítóképző tanárok nagy számánál s azon előintézkedésnél fogva, amellyel e tanulmányutak tartalmassága és a szerzett ismereteknek és tapasztalatoknak a tanítóképző tanárok összesége által való fölhasználhatása biztosított.

Hogy az állami ösztöndíjas külföldi tanulmányutaknak csakis oly feltétel mellett van meg a jogosultságuk, ha azoknak értékesíthető eredményeiről a legilletékesebbek, (tanítóképző tanári kiküldetéseknél, főképen a tanítóképző-tanárok összesége) tudomást szereznek, az abból az egyszerű és el nem vitatható tényből is nyilvánvaló, hogy ma már elszigetelt hazai kulturát művelni, a kontinentális kultúra előhaladását mellőzni, s a külföldi tanítóképzés terén elért eredményeket figyelembe nem venni, lehetetlen. Az eddigi egy-két tanítóképző-tanári kiküldetés pedig alig szolgálta a külföldi tanítóképzési viszonyoknak és ezen a téren elért eredményeknek az általános megismertetését idehaza. Nem szolgálta pedig: először a csekély számú kiküldetésnél fogva; másodsor mert a kiküldöttek legnagyobb része főképen világlátásra, nem pedig a külföldi tanítóképzők s velük kapcsolatos intézményeknek a beható tanulmányozására s a hazai tanítóképzés szempontjából értékesíthető tapasztalatoknak a szerzésére használta az útját; harmadsor pedig, akik végeztek is behatóbb tanulmányokat, azok szerzett ismereteiket maguknak tartották meg és csak kevesen vették azt a fáradságot, hogy tanulmányukat, tapasztalataikat a nyilvánosság előtt is föltárják.

Az eddigi külföldi tanulmányutaknak az elmondottakból következő s számba sem vehető csekély értékét Farkas Sándor szakfelügyelő fölismervén, mindjárt szakfelügyelősége kezdetén javaslatba hozta illetékes helyen, hogy ezután a külföldi tanulmányutak előre kidolgozott s a miniszterium által jóváhagyott, részletes tervek alapján történjenek, azután pedig a kiküldötteknek kötelességük legyen tanulmányútjukon nyert ismereteiket és tapasztalataikat rendszeresen földolgozni s ezzel a *Magyar Tanítóképző* útján a tanári nyilvánosság előtt beszámolni.

Ilyen alapon és föltétellel indult útnak az idei szüenidőben, államsegéllyel (átlag 400—400 K) 28 tanítóképző-tanár és 8 tanárjelölt. A tanulmányutak szintere az idén is, mint a legtöbbször, főképen Németország, azután Franciaország és Svájc volt, ahol a nyolcvanas évektől kezdve a legintenzivebb tudományos és módszertani vizsgálódások folynak.

A kiküldött 28 tanár közül 26 állami s kettő felekezeti tanár volt. Mivel 26 állami tanítóképzőnk van, ennél fogva átlag minden állami tanítóképzőre jutott egy-egy kiküldött. A kiküldöttek között a tanítóképzői munkásság minden árnyalata képviselve volt: igazgató, pedagógus, nyelvész, történet-, földrajz-, mennyiségtan-, természet-tudomány-, rajz-, stb. tanár, kik mindannyian a saját munkakörüknek

megfelelő doigoknak a tanulmányozására voltak utasítva. Minden kiküldött az általánosságban megadott terv alapján részletes úti programot készített s azt tanulmányi útjának megkezdése előtt bemutatta a miniszteriumnak.

A tanulmányutak ilyen berendezés és tervszerűség mellett valóban eredményesek lesznek és intenzíven fogják szolgálni a magyar tanítóképzői intézményt a kontinentális kultúra versenyében.

A külföldi kiküldetésekhez befejezésül csak azt az egyetemes óhajt kell kifejezésre juttatnunk, hogy amennyiben csak lehetséges, ezek a tanulmányutak ezután a szorgalmi időben rendeztessenek, amikor külföldön is folyik a munka, amikor tehát a külföldi tanítóképzés minden mozzanatát közvetlenül lehet szemlélni s amikor a kiküldöttek egyuttal tudományos továbbképzésre is meg van a kellő alkalma.

A pedagógia tanítása a szász tanítóképzőkben.

(Tanulmányuti beszámoló.)

A vallás- és közokt. m. kir. miniszter f. é. 78752. számú rendeletével a zschopau-i tanítóképző intézetbe küldött a pedagógia, különösen a kísérleti lélektan, tanításának szemlélésére. Egyszermind felszólított arra, hogy a tanulmányutamon szerzett tapasztalataimat a Magyar Tanítóképzőben tegyem közzé. Szívesen mentem ki tanulni s ha tapasztalataimmal kartársaim lelkét, csak egy parányival is megtermékenyíthetem, nyugodt lelkiismerettel terjesztem beszámolómat Őnagyméltósága és osztályunk vezetője, Neményi Imre dr. min. tanácsos ur elé, kiknek ezuttal is hálás köszönetet mondok kiküldetésemért.¹⁾

A mai szász tanítóképzés a gimnáziumokról, reáliskolákról és szemináriumokról szóló 1876. évi törvény pontjai szerint történik ugyan, azonban a törvény kereteit állandóan kiadott újabb rendeletek s az egyes intézetek szabadsága folytán eszközölt módosítások és javítások, korszerű tartalommal látták el. A tanítóképző hat évfolyamú s a tanítás ingyenes. Egy osztályba átlag 25 tanuló vesznek fel, az alsóbb osztályokba, tekintettel az apadásra, többet

¹⁾ Beszámolómban nem mellőzöm a korábban szerzett tapasztalataimat sem s így nem csupán a zschopau-i, hanem a leipzig-connevitzi tanítóképzőben és a drezdni és leipzigi tanítónőképzőkben tanultakat is felemlítem alkalmilag.

is. Ma a tanulókat általában a nyolc osztályu népiskola elvégzése után, 14 éves korban, veszik fel. A tantervet és a tanítás célját a vall. és közokt. min. állapítja meg. A heti óraszám, a zenét és gyorsírást leszámítva, nem mulja felül a 36 órát.

A szász tanítóképző-intézetek tanterve.

	VI.	V.	IV.	III.	II.	I.	Jegyzet:	
	osztály.							
Hittan	4	4	4	4	4	3		
Német nyelv és irodalom	4	4	4	4	4	4		
Latin vagy francia nyelv	6	6	4(5)	3(4)	2	2	A IV. oszt.-ban 5, a harmadikban 4 is lehet.	
Földrajz	2	2	2	2	2	—		
Történet	2	3	2	2	2	2		
Természettudományok	2	2	3	3	2	2	} Minden oszt. még egy óra gyakorlattal. } Módszertani utasításokkal és gyakorl.	
Mennyiségtan	4	4	5	4	4	3		
Pedagógia	—	—	—	5	5	5		
Gyakorlati tanítások	—	—	—	4(5)	4(5)	—	Öt is lehet.	
Ének és zeneelmélet	4	3	3	3	3	3	} Módszertani utasításokkal és gyakorl. } 4-5-ös csoportokban	
Zongora ¹⁾	1	1	1	1	—	—		
Orgona ¹⁾	—	—	1	1	1	1		
Rajz	2	2	2	2	2	2	} Módszertani utasításokkal és gyakorl. } Rossz írók a második oszt. heti egy órában.	
Szépíráás	2	!	—	—	—	—		
Torna	3	3	3	3	2	2		
Gyorsírás	—	(2)	(1)	—	—	—	Fakultatív.	
Kézi munka	különböző az egyes intézeteknél.							

A tanítónőképzők általában öt évfolyamuak. A dresdeni a 10 osztályu felső leányiskolával kapcsolatos s tanítványait, a II. osztályból, a kilencedik évfolyamból veszi fel. A tanterv megegyezik a férfiképzők tantervével s csak a női kézimunkával egészül ki. A francia nyelv mellett pedig az angol nyelv mint fakultatív tárgy szerepel. Latin nyelv nincs.

Egészen külön szervezete van a leipzig városi tanítónőképző intézetnek. Négy évfolyamú s a 10 osztályu városi felsőbb leányiskola végzett növendékeiből (16 évesek) toborozza tanítványait. Tárgyai: hittan 3 + 2 + 2 + 3, német 4 + 3 + 3 + 3,

1) Azon jeles tanulók, kiknek nincs zenei hallásuk, a tanártestület előterjesztésére felmenthetők a zene tanulása alól, felsőbb osztályokban a jó zenészek is felmenthetők, ha a többi tárgyak anyagát nem győzik zenei elfoglaltságuk miatt.

francia $4 + 3 + 3 + 3$, angol 4×3 , történet 4×2 , földrajz $2 + 2 + 1 + 2$, természettudomány $4 + 3 + 3 + 2$, mennyiségtan 4×3 , pedagógia $0 + 5 + 4 + 6$, gyakorlati kiképzés a két utolsó évben $3 + 3$, rajz 4×2 , de az utolsó évben fakultatív, ének és zene $3 + 2 + 2 + 0$, torna 4×2 .

Ezen szervezetekből látjuk, hogy a férfiak 14-től 20 éves korig, a leányok a 15. illetőleg 16. évtől a 20. évig járnak tanítóképzőbe. Sőt most van a legújabb képzőintézeti reform a miniszter előtt, mely hét évfolyamu tanítóképzőt kíván s a jelöltek 21 éves korban végeznek.¹⁾

Szászországban 20--21 éves férfiak és nők lépnek a tanítói pályára, kik két egységesen felépített és zárt egésztest alkotó iskolában nyerték kiképzésüket, t. i. a 8 osztályu nép-, vagy a 10 osztályu felső-leányiskolában s az erre épülő s vele szervesen összefüggő 6 évfolyamu tanító- illetőleg 5—4 évfolyamu tanítónőképzőben.

A tanítóképzés munkája általában szép eredményt mutat. A szász tanítóóság a népiskolai tanítás terén serény pedagógiai munkát fejt ki. Sokan az elméleti pedagógia és más tudományok terén is, különösen mióta az egyetem megnyitott a tanítóknak, szép sikerrel dolgoznak. Legjobban jellemzi azonban intelligenciájukat, hogy maguk gondoskodnak egyesületeik és szakköreik által önművelésről és folytonos továbbképzésről. A leipzig, dresdeni és chemnitzi tanító-egyesületek kurzusok, előadások, vitatkozások és kísérletek szervezése és ideiglenes rendezése által tagjaikat állandóan a kor színvonalán tartják.

A szép siker biztosítékait a következőkben látom: 1. A szász tanító nem sok rövid és csonka, hanem két hosszú, egymáshoz alkalmazkodó kurzuson végzi tanulmányait. 2. A szász tanító kellő időben, érettebb ésszel tanulja az elvont gondolkozást igénylő szaktárgyakat. 3. Az egész tanfolyamon végig a természettudományok gyakorlatai, a szellemi tudományok kifejtő és kutató módszere, főleg pedig a pedagógia önállóságra vezető s az egyéniségben szunnyadó erőket szabadon kifejlesztő eljárása oly tevékeny

¹⁾ A reformtervezeten már évek óta dolgoznak, Seyfert zschopau igazgató, aki mint képviselő az országgyűlés tanügyi előadója a 15—19 éves korban öt évi általános- és 20—21 éves korban két évi pedagógiai szakképzést kíván s e kívánságát az országgyűlés is magáévá tette. A kormány azonban 13—20 éves korig hét évi egységes képzést szeretne megvalósítani.

tanítói személyiséget nevel, ki megállapodottabb korban, megszilárdult jellemmel lép az élet küzdőterére.

A pedagógia tanítása. A növendékek az embertant a harmadik évben (IV. osztály) a természettudományok keretében tanulják. A negyedik évben (III. oszt.) heti négy órában a lélektan és logika mellett katechetikából és methodikából kapnak bevezető utasításokat. Az ötödik évben a (II. oszt.) heti öt órában az előző év anyagát folytatják, de különösen tanítástannal foglalkoznak. Az utolsó évben (I. oszt.) szintén heti öt órában katechetikát, nevelést és neveléstörténetet tanulnak.

Ez szószerint a most érvényben lévő tanterv, melyet a huszonhat tanítóképző mind egyénileg, szabadon tölt meg tartalommal. Így Zschopauban ebben az évben a IV. osztályban 1 óra embertan, a III. osztályban pedig 5 óra lélektan, melyből azonban az év második felében 2 órát tanítástanra fordítanak; a II. osztályban 5 óra tanítástan, 1 óra lélektan s 1 óra neveléstörténet; az I. osztályban 3 óra neveléstán, 2 óra neveléstörténet, 1 óra tanítástan és 2 óra katechetika szolgálja a pedagógia tanítás magasra tűzött céljait. Látjuk, hogy itt az embertanon kívül $5 + 7 + 8 = 20$ óra pedagógia van, melyekből azonban a II. osztályban két, a III. osztályban három órát fordítanak gyakorlatokra, úgy hogy $5 + 5 + 5$ marad elméletre. Ez pedig a reformtárgyalások óta közzsokás.

A leipzig-connevitzi tanítóképzőben a IV. osztályban 2 óra embertan, a III-ban 5 óra lélektan, mely a második félévben szintén tanítástannal egészül ki, a II-ban 3 óra általános pedagógia, 1 óra a pedagógia története és 1 óra katechetika, az I-ben 2 óra neveléstán, 2 óra neveléstörténet és 1 óra katechetika van.

A dresdeni tanítónőképzőben (öt évfolyamu) van: a III. osztályban 1 óra embertan a természettudományok keretében és 2 óra általános pedagógia, meg 3 óra lélektan; a II. osztályban 2 óra lélektan, 1 óra általános pedagógia s 1 óra neveléstörténet; az I. osztályban 2 óra neveléstörténet, 1 óra neveléstán, 1 óra tanítástan s egy óra katechetika.

A leipzig városi tanítónőképzőben (négy évfolyamu) a III. osztály öt órájából 3 lélektan s 2 bevezetés a nevelés és oktatástanba; a II. osztály négy órájából 1 lélektan, 1 nevelés- és oktatástan, 2 pedig gyakorlat; az I. osztály 6 órájából esik 2 rendszeres nevelés- és oktatástanra, 2 a hozzá való gyakorlatokra s 2 neveléstörténetre.

Végigtekinthetnők az összes tanítóképzőket s mindegyik nyujtana valami újat, valami megfontolásra érdemes berendezést. Ha az intézet élén gondolkozó férfi áll, mindig saját tervei szerint rendezheti be azt, mert a miniszteriumban a legnagyobb liberalizmussal viseltetnek a különféle kezdeményezések iránt. A képzőintézetek mostani vezetője Dr. Johannes Müller geh. Schulrat im k. s. Ministerium des Kultus- und öffentlichen Unterrichts, maga is képzőintézeti tanár, később igazgató volt s részt vesz a képzők reformmozgalmában s szívesen látja a megfontolt s okadatolt újításokat. Elődjének Grüllich A. tanácsosnak liberalizmusról szóljanak egyik iratának következő sorai:

„Es liegt mir auch auf dem pädagogischen Gebiete fern, die wissenschaftliche und praktische Arbeit in enge Fesseln von Bestimmungen zu schnüren. Man sieht deutlich, wie überall nach dem Besten gerungen wird; meint jemand im Aufbau und in der Methode das Richtige gefunden zu haben, so raubt man ihm einen Teil seiner Freudigkeit und des mühsamm errungenen Selbstgefühls, wenn man seine Wege verwirft, bei denen er bei Lust und Liebe auch zu Erfolgen gekommen ist. Also auch hier freie Bewegung, freie Überlegung und Entschliessung.“

A százszok pedagógia tanításának ismertetését tulajdonképen a lélektannal kellene kezdenünk. Minthogy azonban a mi tantervünkben a testtan a pedagógiai tárgykörhöz tartozik, ezt sem hagyhatom figyelmen kívül.

Az embertan a természettudományok egyik fejezete s a tanterv csak az osztályt (IV.) jelöli meg, amelyikben fölveendő. A természettudományok anyagának elrendezését azonban a tanárra bizza, csak ha több tanár látja el ezt a tárgykört, akkor kívánja, hogy az embertannal hetenként legalább egy órában foglalkozzanak. Zschopauban a biológia tanára heti egy órában tanítja az embertant, a természetrajz másik két órájában ásványtant tanulnak a növendékek, az előző két osztályban pedig már megtanulták az állattant és növénytant. Leipzig-Connevitzen szintén a biológia tanára tanítja az előző két év anyagának betetőzéseként az embertant, de heti két órában s azért itt csak egy óra jut az ásványtanra. A dresdeni tanítónőképzőben a biológia tanára egy elméleti s egy gyakorlati órában dolgozza fel az embertan anyagát. A leipzig-i tanítónőképzőben is a biológia tanára az utolsó évfolyamon, a természetrajzi repetitorium keretében az egészségtannal kapcsolatban tanítja heti egy órában az embertant.

Az embertan tanítása különösen az elmúlt évben óriási mértékben fellendült. A dresdeni higyenikus kiállítás felrázta az embereket álmos közönyükből s különösen a természetrajz tanárok és pedagógusok figyelmét az emberre irányította. Előbbiekét, mert az ember alaposan tanulmányozott bonctani, élettani, fejlődéstani és kórtani viszonyai, legérdekesebb fejezetei a biológiának, az utóbbiakat pedig azért, mert belátták az egészségi viszonyok nagy jelentőségét a nemzeti nevelésben. A „Mensch“ nagy leleményességgel és instruktív módon összeállított készítményeinek utánzatait már ott találtam az embertani szertárakban. Maguk a tanárok a tanítványokkal együttesen gyakorlati órákon dolgozták fel az anyagot s készítették a preparatumokat. A tanítási órákon, a módszeres eljárásban is a cselekvés, a gyakorlati munka, a kísérletezés lép előtérbe. Talán egy tárgynál sem valósítják meg a munkatanítás elvét oly mértékben, mint az embertannál. Talán egy tárgy sem tudja oly gyorsan követni az elméleti pedagógiában most leginkább hangoztatott alkotó munka elvét, mint az embertan, melynek a dresdeni kiállítás gyönyörű mintát nyújtott az alkotásra. Ugyancsak a dresdeni kiállítás hatása alatt az eddig elméleti, inkább részletező és leíró embertanban mindjobban kiemelkedik a gyakorlati higyenikus szempont, mely az anatómiai és fiziológiai ismereteket nem tekinti többé célnak, hanem csak eszköznek az egészségi viszonyok megértéséhez. S így a tulajdonképeni embertan észrevétlenül megszűnik, mint külön disciplina s mindjobban a pedagógiai kiképzés szolgálatába szegődik.

Az emberi testet megismerték a növendékek, ezután két évig, néhol a képzés befejezéséig, a lélek tanulmányozásával foglalkoznak. A lélektan többnyire tudományos alapon, tapasztalati úton s az újabb pszichológiai kutatások módszereinek felhasználásával tanítják. A növendékeket lelki jelenségeik leírásával és értelmezésével, lassanként bevezetik a lélektanba, az alapfogalmak és törvények levezetésénél lehetőleg egységes szakkifejezéseket használnak s a szerzett ismereteket mindig szigorúan felépített rendszerbe illesztik. A vonatkozásokat és alkalmazásokat nem tárgyalják oly szélesen, hogy a lélektani rendszer fonalát elveszítsék s elméleti fejtegetéseket lehetőleg mellőznek. Azonban nem riadnak vissza a filozofikus vonatkozásoktól, ha a növendékek érettsége azok fejtegetését megengedi. Ugy látom, nem sok tudásra törek-szenek, hanem a pszichológiai megfigyelésre és gondolkodásra, önálló munkára képesítik növendékeiket.

Különösen nagy gondot fordítanak az önmegfigyelés gyakorlására. Seyferth dr. zschopauai igazgató pl. a testi jelenségek megfigyelésével kezdi s lassanként, amily mértékben megszokják növendékei az önmagukba való elmélyedést, elvontabb és bonyolultabb lelki jelenségek megfigyelésére is vezeti őket.

Mindenütt létesítenek már pszichológiai laboratóriumokat, még pedig különböző elvek szerint. Seyferth a tanítás keretében kijelöli a megoldandó problémát, majd tanítványaival együttesen kísérletezik, míg a megfelelő demonstráló, vagy vizsgálati eszközt felépítik. Erre munkatervet dolgoznak ki s 2—3 növendék közösen megvizsgálja a képző, vagy a gyakorló iskola növendékeit. A nyert eredményeket közösen feldolgozzák. Sokszor azonban csak a problémát veti fel a tanár s a növendékek maguk csinálnak megfelelő eszközt, dolgoznak ki alkalmas vizsgálati eljárást s állítanak össze feldolgozási szempontokat. Egy példát említek a zschopauai munkákból. Tanulnak az ingerkülönbségi küszöbről. Valamely érzet-területen kísérleti uton szerzik a világos fogalmat, azután azt a feladatot kapják, hogy egy tetszés szerinti magasságu hangra az ingerküszöböt határozzák meg. A tanulók gondolkoznak, tudják, hogy olyan berendezést kell szerkeszteniök, mellyel tetszés szerint könnyen változtathatják az alapul felvett hang magasságát. Egyik II. osztályos szivardobozból, boros pohárból és pipettából oly érzékeny vizsgálati berendezést csinált, mellyel a háromvonalos *es* és *e* között 44'3 illetve 665 különböző magasságu hangot tud előállítani. Ezen finom eszközével egyik jó hallásu társának az ingerkülönbségi küszöbét előttem állapította meg 3'51 rezgésben. Ez a félhang tizenötöd része s így valóban kitűnő hallásra mutat. Ugyanugy készítettek a tanulók maguk a ritmus vizsgálatára, a figyelem és fáradság mérésére stb. eszközöket. A demonstrációs eszközök legnagyobb részét szintén a tanár találja ki s a növendékek csinálják meg. Van is az intézetnek teljesen berendezett kovács-, lakatos-, asztalos- és könyvkötő műhelye, ahol az internisták kedvük szerint, a bejárók pedig slöjd órákon dolgozhatnak.

Ilyenfajta munkát láttam Dresdenben is a tanítónőképzőben, ahol szintén a tanár maga készíti vizsgálati eszközeit, bár az ugyancsak lélektant tanító kollegájának Zimmermann-féle drága eszközei vannak.¹⁾

1) Ezt a munkát megkezdtem én is már két évvel ezelőtt intézetünkben s elég szép sikerrel, még a gyengébb tanulók is szívesen foglalkoznak ily módon a problémával.

Sokan erősen támadják ezt az irányt s vagy teljesen elvetik a kísérletezésnek azt a módját, melyhez bárminő kísérleti berendezés kell, vagy pedig a tudományos laboratóriumok finom eszközeit kívánják. Ugy látom azonban az igazán lelkes munkás emberek az előbbi táborban vannak, mert a másik csoport vagy azért idegenkedik a kísérletektől, mert nem járatos a kísérletezés ezer csinja-binjában, vagy azért kívánja a finom eszközöket, mert nem elég leleményes, vagy nem elég ügybuzgó, hogy maga csináljon egyszerű készülékeket. Gyengességüket nem vallják be, hanem „*elvből*“ csatlakoznak azokhoz, kik a kísérletet a lélektan terén elvetik, vagy azokhoz, kik az „*exaktság*“ hirdetésével fényes laboratóriumot kívánnak.

Könnyen eldönthetjük ezt a vitás kérdést, ha a pszichológiai kísérletek célját nézzük. Azt hiszem, a tanítóképzőben a kísérletek legfontosabb célja tapasztalati adatok gyűjtése a lélektan tanításában felmerülő új fogalmak és törvények értelmezéséhez és indoklásához, továbbá a növendékek pszichológiai megfigyelő képességének fejlesztése.

Gonddal utasítják a jelölteket a gyakorló iskolában s társaik körében végzendő megfigyelésekre is. Sorozatokat állítanak össze, melyek a tanítással kapcsolatban mindig új feladatkört jelölnek ki a megfigyelésre. Tapasztalataikról írásban számolnak be a növendékek.

A tudományos irodalmat is felhasználják a tanításban. Így láttam, hogy a letárgyalt lélektani fejezethez nagyobb kézikönyvek megfelelő részeit dolgoztatták fel, részletkérdéseknél monográfiákból kivonatokat készítették a növendékekkel. A tudományos folyóiratokból pedig állandóan tudomást szereznek az újabb vizsgálatok eredményeiről. A leipzig-i tanítónevelőképzőben pl. külön órákon egybe gyűlnek, amikor egyes dolgozatokról referálnak s azok eredményeit megvitatják.

Az irodalom tanára is tanítja több helyen a pszichológiát s a költemények, történeti alakok, vagy események pszichológiai analizisével és fejtegetésével is megpróbálkozik.

A felsőbb osztályokban a rendszeres pszichológia elvégzése után a differenciális pszichológiának különösen pedagógiai vonatkozású fejezeteit is tárgyalják.

Herbart pszichológiájának is van még hive s egyik lélektani tankönyvükben az ő tételeit megkísérelték újra életre keltetni az által, hogy az újabb pszichológiai kutatások eredményeivel felvirágozták. A legtöbb tanár elítéli ezt a kísérletet anélkül azonban,

hogy Herbart pszichológiáját teljesen száműzné. A lélektan, vagy a neveléstan, vagy a neveléstörténet tárgyalásánál ismertetik, mert meg vannak győződve arról, hogy az utolsó évtized pedagógiai irodalmának nagy része meg sem érthető Herbart ismerete nélkül.

A lélektan keretébe tartozik a logika. Tanításáról szintén eltérők a vélemények. Egyik helyen az értelem lélektanának befejezéseként röviden érintik a logikát. Tulajdonképpen azonban gyakorlati uton, az összes tárgyak tanítási menetének logikus megvilágításával, továbbá fogalmazványok és dispoziciók készíttetésével és önálló fejtegetésekkel akarják elsajátíttatni. Mások a logikát egészen különválasztják a lélektantól s mint normatív tudományt rendszeresen tárgyalják. A felső évfolyamokban továbbfejtegetik s kis ismeretelméleti áttekintést is nyújtanak. Ez utóbbi nem szászországi kezdeményezés, mert Hessen legujabb képzőintézeti tantervébe már föl is vették az ismeretelméletet.

Végül felemlítem, hogy a rendszeres lélektan tanításával kapcsolatban alkalmas módon érintik a pszichopathológia és állatpszichológia fontosabb, a tanító által értékesíthető eredményeit is. A felsőbb osztályokban pedig a népiskolai gyermekek lelki alakulását épügy mint az egyes lelki jelenségek kifejlődését külön tanulmányozzák s ezzel készülnek a tanítói hivatásra. Befejezésül pedig a pszichológia elméleti részeit a lélekről és a szellemi élet kifejlődéséről, továbbá a közösségek, társaságok, a vallásos élet, a tudományos megismerés és a művészi élvezés, valamint a hivatások, különösen a tanítói hivatás, pszichológiáját tanulják.

A nevelés- és oktatástan már a III. osztályban a lélektannal párhuzamosan kezdődik, a II. osztálynak csaknem összes ped. óráit lefoglalja s az I. osztályban is folytatódik, még pedig a leipzig-i tanítónőképzőben rendszeres pedagógia alakjában. Külön csatlakozik hozzá a katechetika, mely a két felső, vagy csak az utolsó évfolyamban a vallástanítás methodikáját dolgozza fel. A katechetika és a nevelés- és oktatástan többnyire egy kézben van.

A III. osztályban legalább félévig heti két órában nevelés- és oktatástannal foglalkoznak s általában a következő tételeket fejtegetik: Az ember rendeltetése. A nevelés fogalma, feladata és szükségessége. A nevelés és tanítás viszonya. A család és az iskola mint nevelési tényezők. Az iskola tagolódása különös tekintettel a népiskola feladatára. A gyermek fejlődése az iskolaköteles korig. A népiskolai gyermek testi s lelki fejlettsége. A népiskolai tanítás tárgyai, azok csoportosítása, a gyakorló iskola tanterve. A formális

fokok, a tanítás alakja, a tanítás szelleme, az iskolai rendtartás. Ebben az osztályban tanítják a rajz és ének szaktanárai tárgyaik módszerét is. A második osztályban változó óraszámokban (3—6) a népiskola egyes tárgyainak módszerét tanulják hospitálással, diszpozíciók készítésével és mintatanítások meghallgatásával kapcsolatban. Az I. osztályban 1—2 órában folytatják a módszertant, ha a II-ban nem fejezték be, de különösen neveléstannal, főleg az erkölcsi neveléssel foglalkoznak, amikor a lélektanból az érzelemről és akaratról szóló fejezeteket újból áttekintik s erkölcsant is tanulnak. Továbbá az ismétlő iskola tanításával is foglalkoznak s a jelesebb tanítókat meghallgatják az illető városi ismétlő iskolában. A katechetika keretében különösen a biblia, katechizmus és egyházi ének tanításának módszerét gyakorolják.

A nevelés- és oktatástan tanításában rendszeresen a növendékek tapasztalataiból indulnak ki, melyeket azok a multban önmagukon vagy a gyakorló iskolai látogatások alkalmával szereztek a gyermekeken, s melyek a pszichológia tanítása folyamán tudatosakká váltak. Ezek művészi felhasználását Gaudignál, a leipzig-i tanítónő-képző igazgatójánál láttam. Ő tanításaiban csak problémát ad, tételt tűz ki, szempontokat állít fel, vagy levezetett s befejezett tételekhez az osztállyal kerestet új gondolatokra vezető utakat, olvasással és vitatkozással elért eredmények rendezéséhez szempontot, stb.

Az egyes tárgyak módszerénél a tanár a tárgyat először beilleszti a növendékek világnézetébe. Ebből egyrészt fölfelé a tárgy általános filozófiai helyére és értékére, a felsőbb iskolák tudományos felfogására utal, másrészt lefelé a népszerű (népiskolai műveltségű) és naiv (3—7 éves gyermek vagy tanulatlan felnőtt) gondolkodásra mutat. Művészi képet, melynek leírása (I) is meg van, a képzőintézeti növendékekkel (II) és a népiskola alsó osztályainak növendékeivel (III) leiratunk. Meg van a jelen esetben a művészi (I), a népszerű (II) és a naiv (III) gondolkodás típusa. Máskor azt tűzzük ki a tanítójelölt feladatául, hogy naiv módon írja le ő, a kijelölt természeti jelenséget, vagy művészi alkotást.

A tanár a megfelelő tárgykörből mintatanításokat mutat be növendékeinek, azokat megbeszélnek s néhány fontosabb tételt meg rögzítenek.

Végül a tárgy tanításában általánosan elterjedt módszeres eljárást szembeállít másokkal, meggondolások, didaktikai kísérletek tárgyává teszi, vagy az irodalomból ismertet ily fejtegetéseket s bemutat kísérleti eredményeket.

Ha mindezekon már túl vannak, az osztály együttes munkában felállítja szempontjait, melyek szerint a tanterv gyakorlati feldolgozásához s a diszpozíciók készítéséhez hozzálat.

Az általános oktatásban és az egyes tárgyak módszer-tanában Binet és Meumann és azok követőinek kísérleteit ismertetik, néhányat be is mutatnak és a növendékekkel is végeztetnek.

A nevelés- és oktatástanhoz csatlakozik a gyakorlati kiképzés. A szasz képzők tanterve megkivánja, hogy a III. oszt. növendékei alkalomszerűleg hallgassanak mintatanítást a gyakorló iskolában, vagy a tanítóképző VI. osztályában (torna). A II. és I. osztály növendékei pedig heti 4—4 órában hospitálnak, tanítanak ellenőrzés mellett s bírálják társaik tanításait. Az I. évesek ezenkívül még részt vesznek a gyakorló iskolai tanítók gyűlésein is.

A zschopaui tanítóképző gyakorló iskolája nyolc osztályú népiskola a következő megosztással: VIII, VII, VI—V, IV—III, II—I. A VIII. osztályt ebben az évben a biológia tanára, egy akadémiai képzettségű bölcsészdoktor vezeti heti 16 órában. A VII. osztályt a rajztanár vezeti szintén heti 16 órában. Mindkettő nagy kedvvel foglalkozik a kis gyermekekkel s csupán a tornát és az éneket adták át a szaktanároknak. A VI. osztálytól kezdve szakrendszer szerint a képző megfelelő szaktanárai látják el az órákat. Külön gyakorló iskolai tanító nincs.

A leipzig-connevitzi gyakorló iskola szintén nyolcosztályú népiskola¹⁾ ezen megosztással: VIII, VII, VI, V, IV—III, II, I. Az összevont osztályok a falusi iskolákra való tekintettel szerveztetnek. Itt is a VIII. és VII. osztályban egy-egy képzőintézeti tanár tanít, a VI-tól pedig a képzőintézeti tanárok szakrendszer szerint látják el az órákat.

A dresdeni tanítónőképző gyakorló iskolája a tiz osztályú felső leányiskola, melynek két alsó osztályát két tanítónő vezeti, a többi osztályokban felsőbb leányiskolai tanítónők szakrendszer szerint tanítanak. A képzőintézeti tanárok a gyakorlati tanítások szempontjából is egy-egy tárgy óráit látják el.

A leipzig tanítónőképző szintén felső leányiskolához kapcsolódik, de külön gyakorló iskolája is van.

Ezen szervezetről láthatjuk, hogy többnyire a tanítóképző

¹⁾ Régebben a gyakorló iskolák teljesen osztatlan u. n. szegény iskolák voltak, de meggyőződtek, hogy a tanítójelöltet mikor mesterségét akarja megtanulni, nem szabad mindjárt a legnehezebb feladat elé állítani.

tanárai látják el a gyakorló iskola óráit is. Ha pedig vannak külön gyakorló iskolai tanítók, mint a tanítónőképző felső leányiskolájában, akkor is minden tanár egyik szaktárgyát valamelyik gyakorló iskolai osztályban is ellátja. S ez a legtermészetesebb kapocs, mely a most már többnyire egyetemről a tanítóképzőhöz kerülő tanárokat a népiskolához láncolja. Minden tanár maga dolgozza fel a gyakorló iskolában szaktárgyának népiskolai anyagát. Ez a gyakorlati kiképzés szempontjából rendkívül fontos, mert ezáltal a tanárok szaktárgyuk képzőintézeti tanításában nem mondvacsinált, hanem valóban életből merített tapasztalaton alapuló népiskolai vonatkozásokat tehetnek. Továbbá tárgyuk módszerének tanítására is hivatottak, mert nemcsak szaktárgyakat, hanem a népiskolát, annak speciális célját s a benne végzendő munka nehézségeit is ismerik. Elméleti, methodikai magyarázataikat gyakorlatokkal, mintatanításaikkal demonstrálhatják.

A növendékek az egyes szaktárgyak módszerét, a pedagógiai órákon lélektan s a nevelésoktatásban bevezető fejezeteit tanulták, a gyakorló iskolában hospitáltak s mintatanításokat hallgattak. A második osztályban megkezdik a gyakorlati tanításokat. Ezek berendezése minden intézetnél más. Grüllich tanácsos erről azt írja: „Die Beteiligung der Seminaristen am Unterricht in der Seminar-schule ist an den Seminaren verschieden geregelt, und ich möchte auch hier am wenigsten bestimmend eingreifen, ohne die gemachten Erfahrungen gehört zu haben. Aus dem Bestimmen könnte ein Verstimmen werden. Man braucht die Seminare nicht über einen Leisten zu schlagen. Es ist sicher dass alle bemüht sind ihre Zöglinge in der Lehrkunst so weit als möglich zu fördern.“

A zschopauai képző órarendjében nincsenek külön órák a gyakorlati tanításokra, hanem csak az előkészítésekre és a megbeszélésekre. A tanításokra a csoportos zenetanításnál felszabaduló órákat használják, de felmentést kapnak olyan órák alul is, melyek könnyen pótolhatók, hogy gyakorló iskolai elfoglaltságuk fonala meg ne szakadjon.

A leipzig-connevitzi tanítónőképzőben az I—II. osztályban 4—4 órában vannak gyakorlati tanítások.

A dresdeni és a leipzig-i tanítóképzőkben az I—II. osztályban 3—3 órában vannak gyakorlati tanítások.

A növendékek 3—4-es csoportokban tanítanak. A dresdeni tanítóképző egyik II. osztályában 24 növendék volt. A gyakorlati tanításra az osztályt három csoportra osztották, az 1. a gyakorló

iskola IV. osztályában természetrajzot, a 2. az V. osztályban németet, a 3. a VI. osztályban történetet tanított. A történetre mentem el s láttam, hogy a gyakorló osztályát kétfelé osztották s egyik fele négy képzői növendékkel a gyakorlóban maradt, a másik fele négy képzői növendékkel a képző osztályába vonult és mindkét csoportnál ugyanazt a tételt tanította egy-egy növendék. Az osztály történelem tanára az óra első felében az első csoportnál volt, az óra második felében pedig a második csoporthoz ment. Ugyanigy volt ez a másik két csoporttal is, úgy hogy egy órán a 24 növendék közül hat tanított. Más alkalommal a 8-as csoport együtt maradt, de akkor az óra második felében más jelölt folytatta a tanítást, úgy, hogy itt is nyolc közül kettő tanított.

A gyakorlati tanításokon vagy a megfelelő tárgy gyakorló iskolai szaktanítója, vagy a képzői szaktanára van jelen. A pedagógia tanára csak alkalomadtán, ha üres órája van, látogat el a tanításra, vagy mint a gyakorló iskola valamely tárgyának szaktanítója vesz részt benne.

A tanítóképző II. osztályu növendékei a gyakorló iskola középső IV—VII., az I. osztály növendékei pedig a gyakorló iskola alsó VIII illetőleg VIII—X és felső I—III osztályaiban tanítanak.

A csoportok egy évben rendszerint 3—4 szer változnak, pl.:

I. időszakban.	II. időszakban.	III. időszakban.
I. csoport, történet.	I. csoport, számtan.	I. csoport, hittan.
II. csoport, földrajz.	II. csoport, német.	II. csoport, beszéd értelemgyakorlat.
III. csoport, írás.	III. csoport, francia.	III. csoport, természetrajz.

Ez a beosztás oly típust mutat, ahol az osztály három csoportra van osztva s a csoportok háromszor változnak az év folyamán. Ezen beosztás mellett az I. csoport pl. tanít történetet, számtant és hittant. A következő évben is taníthat még három tárgyat s elég tanítói ügyességet szerez. Nem feltétlen szükséges, hogy minden jelölt minden tárgyból tanítson.

Csoport változáskor a szaktanár bevezeti a növendékeket a gyakorló iskola munkarendjébe s tárgyának tanmenetébe. A távozó csoporttal pedig megbeszélik az eredményeket. Ily beosztás mellett sokkal inkább érzi a növendék munkájának felelősségét, mintha egy-egy órát tanít s az osztálytanító átveszi megint a fonalat. Így a négyes csoport egy methodikai egység megtanításáért felelős.

A tanításokat a szaktanár előkészíti s minthogy a tervezetet a növendékek közül a kijelöltek, írásban füzeteikben kidolgozták, ezeket átnézi és kijavítja. Ha mindamellét hibáz a növendék

tanítás közben, a szaktanár ott nyomban kijavítja a hibát, ha pedig a jelölt nem tudja a tételt lebonyolítani, átveszi a fonalat s biztosítja az óra sikerét.

Az osztály fegyelmezése tanítás alatt a jelölt dolga, szünetekben pedig a beosztottak foglalkoznak a gyermekekkel.

Szép előkészítést láttam Leipzig-Connevitzen Freynél. Délután volt mértan és fizika órája a népiskola I. osztályában, melyet egyszersmind előkészítésre használt fel. A mértani tétele volt: a szabadban lévő tárgyak magasságának meghatározása a síktükrök törvényeinek felhasználásával. Az előkészítő tanítás az udvaron folyt le. Megtanulták az egyenes kitérését. Függélyes kéregpapírba tűzött gombostű s az épületnek egy dézsa vízre vetett árnyék szegélye által meghatározott egyenesben egy második gombostűt tűztek ki a kéregpapírra. A kéregpapírt különböző irányba forgatták s a két gombostűn áthaladó egyenes mindig egyenlő távolban metszette a vízszintes talajt. Az arányosságot ismerik. Feladott tanítási tétel: a Pleisse tulsó partján lévő fák magasságának meghatározása az innenső partról, a fák tükröképeinek felhasználásával. Fizikai tétele: a homorú tükrök és a kétszer domború lencsék alaptörvényei. Hullámkéregpapírra kis darab homorú bádognarabot függélyesen megerősítünk három gombostűvel, vagy szemüveglencsét a hullámokra merőleges résen félig áttűzünk s most gombostűvel kijelöljük mindkét esetben a sugarak irányát. Feladott tanítási tétel: a homorú tükrök és kétszer domború lencsék felhasználása. Itt az előkészítés maga is tanítás. A tervezet kidolgozásánál pedig megkívánja Frey, hogy a jelölt olyan szemléltetési eszközt eszeljen ki, melyet ott a tanítási órán csinálhat meg s rögtön fel is használhat. A tanítás végig foglalkoztassa a növendéket. Az is készítsen eszközt, végezzen kísérletet, rajzoljon, számoljon.

A neveléstörténet tanítását előkészítik már a IV. osztályban, ahol Görögország és Róma nevelését belefoglalják e két állam kulturtörténeti képeibe. A III. osztályban az egyház és világtörténettel kapcsolatban szintén művelődéstörténeti képekben érintik a nevelési eljárást. A II. osztályban kezdődik a tulajdonképeni tárgy heti egy órában. Összefoglalják az ó- és középkor neveléstörténetét s tovább szövik egészen a felvilágosodás koráig. Az I. osztályban heti két órában végigvezetik a neveléstörténetet a jelen korig, ismertetik az iskola szervezetét s ennek keretében az iskolaegészségügyet részletesen tanítják.

A neveléstörténet szoros kapcsolatban áll a művelődéstörté-

nettel és irodalomtörténettel s erősen nemzeti irányu. A fontosabb forrásmunkákat olvassák, a nevelés elméletének történeti áttekintésénél idézett munkákból pedig szemelvények vannak pedagógiai olvasókönyvükben. A didaktikát s az egyes tárgyak módszerének történetét a módszertan keretében tanulják. Az utolsó évek pedagógiai kérdéseit folyóiratokból ismerik, mert ezeket rendszeresen olvassák.

Nagy vonásokban vázoltam a szász tanítóképzők pedagógia tanítását. Lássuk most, kik tanítanak pedagógiát? Pedagógiai szaktanárok nincsenek. Az egyetemről a képzőkhöz többnyire a közműveltségi tárgyak szaktanárai kerülnek, kik a képzőintézet levegőjében autodidaxis által válnak pedagógusokká. Még pedig első sorban szaktárgyuk pedagógiáját mivelik gyakorlatban és az irodalom terén is. Ujabban, különösen a tapasztalati lélektan módszereinek terjedésével, az egyetemeken is többen foglalkoznak kísérleti pszichológiával s ennek kapcsán pedagógiával. Egy olyan tanár is kerül a képzőhöz, ki a pszichológiát tudományosan miveli. Amióta pedig a jeles tanítóknak is megnyílt az egyetem, akadnak a pedagógiával szakszerűen foglalkozók is. Általában azonban mondhatjuk, hogy valamint a legtöbb egyetemen nincs is pedagógiai tanszék, úgy a legtöbb képzőnél nincs olyan pedagógiai tanár, aki valóban erre készült volna.

Ezért a legtöbb intézetben három-négy ember tanít pedagógiát.

Az igazgató sok helyen neves pedagógus s az ő egyénisége szerint igazodik a pedagógiai munka. Pl. Zschopauban Seyferth, a leipzig-i tanítónőképzőben Gaudig szelleme tükröződik minden munkában.

Az intézetek s a szaktanárok[]] egymás munkájáról értesülnek a folyóiratok és az országos egyesület szakértekezletei által.

A képzőintézeti tanárok továbbképzéséről az állam nem gondoskodik, de az intézetek mintaszerű felszerelésével és az egyes szakok szertárainak és könyvtárainak gazdag évi dotációjával előmozdítja az önképzést, melyet a gazdag irodalom, gyakori tanügyi kongresszusok és kiállítások hathatósan támogatnak.

Hazánk tanítóképzése az utolsó tíz év alatt oly rendszeresen halad előre s oly harmonikusan fejlődik, hogy bátran hasonlíthatjuk a külföld munkájához, de azért nem szabad a túlzott öntudat nyugalmával eltelnünk sikereinken, hanem éber figyelemmel kell kísérnünk a fejlettebb kulturájú nemzetek törekvéseit.

Budapest, 1912.

Quint Fössef.

Kézimunka (Slöjd) a német és dán tanítóképzőkben.

(Külföldi tanulmányi beszámoló.)

Már 10 éve annak, hogy a kézimunka tanításával foglalkozom s több, Magyarországon rendezett tanfolyamon vettem részt. A külföld kézimunka oktatását is, amennyire módomban volt, figyelemmel kísértem, azonban anyagi körülményeim miatt csakis elméletileg foglalkozhattam e kérdésekkel. Nagy örömet szerzett az a magas miniszteri rendelet, mellyel külföldre küldtettem ki s amely lehetővé tette, hogy a külföld kézimunka tanítását, — mely az utóbbi pár év alatt óriási lendületet nyert, — helyszínén tanulmányozhassam.

Tanulmányi utam célja volt:

- a) *Németország és Dánia elemi iskolái, tanító- és tanítónőképző-intézetei kézimunka tanításának megismerése;*
- b) *Munkaiskolák és szünidei kézimunka tanfolyamok tanulmányozása;*
- c) *Illusztratív táblai rajzolás tanulmányozása.*

Tanulmányi utamat eredetileg úgy terveztem, hogy az elemi iskolákat és tanítóképző-intézeteket június végén, a tanítási időben látogatom meg, hogy tanítás közben közvetlen tapasztalatokat szerezhessenek. Azonban a tanulmányi ut költségeinek kiutalása késvén, oly időben érkeztem külföldre, hogy tanításokat már nem láthattam. Azonban több iskolának láttam kézimunka- és rajzkiállítását, tanmenetét s az ott nyert felvilágosítások alapján általános képet nyertem a kézimunka oktatás külföldi állapotáról.

A kézimunka tanítására nem minden tanító- és tanítónőképző-intézet fektet egyformán sulyt. Ennélfogva nagy különbségeket, gyenge és kiváló eredményeket találtam. A tanmeneteknél nagy eltérések, itt-ott az egyéni felfogás túlságba menő érvényesülései észlelhetők. Ezek a nagy különbségek abban lelik magyarázatukat, hogy a kézimunka nem mindenütt kötelező, rendes tantárgy. Németországban is több helyen most vezetik be és teszik kötelezővé. Dániában kötelező, Svéd és Norvégiában most van folyamatban kötelezővé tétele.

Mi a kézimunka oktatás terén ebben a tekintetben előbbre vagyunk, mert az elemi iskolákban, a tanító- és tanítónőképzőkben kötelező, rendes tantárgy. Meg van az előirt tanterve, az egyéni

felfogás érvényesülésére is mód van adva. Sajnos azonban, hogy a kézimunka termék fölszerelése tekintetében nagyon el vagyunk maradva, sok a kívánni való. A papiros munkákhoz szükséges modern, művészi papirosokat, a jó, száraz fa és egyéb anyagokat is nélkülözzük.

A kézimunka egyes munkanemeit véve a következőkben foglalom össze tapasztalataimat:

A homokmunkát a növendékek kerettel ellátott nagy asztalok mellett a tanteremben végzik, leginkább játékszerűen s a földrajzzal kapcsolatban. E munkáknál különféle színű homokot használnak. Kékkel a homokba rajzolt folyó medrét szórják be, a zöld színével a réteket, a fehérrel a havasok csúcsát hintik be. A homokba játszi módon színes kartonból készített házakat, malmokat, fákat, embereket s állatokat helyeznek el. A magam részéről jobbnak tartom azt, hogy a mi növendékeink a homok és kavics munkákat a szabadban végzik.

Az agyag mellett sok helyen (különösen tanítónőképzőknél) használják a plasztilint. Az agyagmunkák körülbelül a mi tantervünk előirta tárgyak készítését ölelik fel. Gyakorolják a kisebb tárgyak nagyítását s különösen a szemléltetéshez szükséges eszközök készítését rajzokról. A szép és gazdag szertárak, iskolai kertek nagyon sok és jó témát szolgáltatnak a mintázáshoz; ezenkívül idény szerint maguk a növendékek hoznak fel virágot és gyümölcsöt.

A famunka a tanítónőképzőkben kevés helyen van bevezetve s ahol van, ott a lombfűrészethez használt vékony deszkákból készítenek apróbb tárgyakat az egyes szerszámok technikai kezelésének elsajátításáért. A készített tárgyakat pácolják, festik, fényezik, csinossá, tetszetőssé teszik.

A tanítóképzőkben a famunkák mellett nagy súlyt fektetnek a fizikai eszközök készítésére. Hallottam, hogy a növendékek nagy kedvvel és igyekezettel foglalkoznak a fizikai eszközök készítésével, mert gyakorlati hasznát látják abban, hogy eszközeikkel otthon kísérletezhetnek s maradandóvá teszik elméleti tudásukat. Fizikai eszközöket készítenek új anyagokból, de a selejtes, értéknélküli anyagokat is jól felhasználják. Az önállóságra való nevelésre is, — ahol erre alkalom kínálkozik — figyelemmel vannak. A papiros munkáknál a növendék választja a formát, a színösszeállítást. A fizikai eszközök készítésénél kis tervet készít és kiokoskodik a készülék szerkezetét. (Láttam egy Segner kerék sorozatot. Érdekes a megoldási mód változatossága.)

Nagy gondot fordítanak a készítenő tárgy megválasztására, a helyes arányra, a csinos kivételre, a jó felszerelésekre és a munkákhoz szükséges nyers anyagok jóságára. Általában véve azt tapasztaltam, hogy a kézimunkát Németországban nagyon komolyan veszik, mert annak általánosan képző erejét és szociális hasznát megbecsülhetetlennek tartják. Hiszen még külön munkaiskolák is létesültek, amelyeket a délutáni és esti órákban látogatnak az önként jelentkezők. S amit ott a gyermekek és felnőttek a legegyszerűbb tárgytól az iparművészet remekéig fából, fémből és nyers anyagokból készítenek, elismerésre méltóak! Az ilyen izléssel és technikai készséggel rendelkező egyének az ipari pályán szépen haladnak.

Mi a kézimunka oktatás terén a külfölddel szemben véleményem szerint lépést tartunk, sőt abban a tekintetben, hogy minálunk a kézimunka a népoktatás egész vonalán kötelező, előbbre vagyunk. A mi képzőinknél jól felszerelt kézimunka terem, a munkákhoz kívántató kiváló nyers anyag, jó tanmenet és annak helyes gyakorlati kivitele szükséges.

*

Münchenben meglátogattam Dr. Kerschensteinert, hogy munkaiskoláját tanulmányozzam. Mivel azonban szünidő volt, s adminisztratív teendőivel nagyon el volt foglalva, csak nagyon rövidre szabott felvilágosítást kaptam. Átadta a munkaiskolák szervezetét, tanmeneteit nyomtatásban és meleg hangú ajánló sorokat adott a müncheni képzőintézetek megtekintésére. Szándékom különben munkaiskoláját más alkalommal megtekinteni és ismertetni.

Lipcsében több szerencsével jártam. Behatóan tanulmányozhattam Dr. Pabst szünidei kézimunka tanfolyamát. (Különben az intézet, amelynek Dr. Pabst az igazgatója, Lehrer-Seminar des Deutschen Vereins für Knabenhandarbeit.)

E nyári szünidei tanfolyam célja, hogy hallgatóit a kézimunka tanítására úgy elméletileg, mint gyakorlatilag kiképezzék. Képesítsék a hallgatókat, hogy a technikai ügyességek és készségek elsajátítása mellett azon módszertani és esztetikai képességek birtokába jussanak, hogy az általuk készített tárgyak célszerűség, forma, szín és díszítés szempontjából jók legyenek. Az önállóság nevelésére is figyelmet kíván fordítani azáltal, hogy az arra alkalmas föladatokat a hallgatók önállóan készítik. (Pl. föladat, képkeret készítése fából. Mindenki maga készít papiroson tervezetet a fénykép vagy kép nagyságához képest. A jóváhagyott tervezet alapján készíti el. A papiros munkákhoz maga választja a színösszeállítást, maga tervezi a díszítéseket.)

A tanfolyam a következő szakokra oszlik:

- a) *Papíros munka.*
- b) *Könnyebb famunka.*
- c) *Famunka kezdők részére.*
- d) *Famunka haladók részére.*
- e) *Fametszés és fafaragás.*
- f) *Mintászás (kezdők és haladók).*
- g) *Fémmunka.*
- h) *Taneszközök előállítása.* (Főként fizikai.)
- i) *Üveg munkák.* (Kapcsolatban a fizikai eszközök készítésével.)
- k) *Illusztratív rajzolás színes krétával a falon.*

Főszakok a papírosmunka, famunka (kezdők és haladók), taneszközök előállítása. A többi mellékszak.

A résztvételi díj elég magas. Beiratási díj 60 márka. (Idegeneknek 90 márka.) Az egyes szakok díjai 10—60 márka közt változnak.

A tanfolyam résztvevőinek zöme német, de más nemzetiségűek is voltak. A hallgatók száma 84.

Foglalkozásra nézve a résztvevők különféle iskolafajt képviseltek. Volt itt tanító- és tanítónőképző-intézeti tanár, reáliskolai és gimnáziumi tanár, tanító, slöjdvezető, süketnéma isk. tanító, rajz-tanító, zenész, képzőintézeti tanuló, férfi és nő vegyesen.

A tanfolyam időtartama 5—6 hét.

Munkaidő. D. e. 7—12 óráig; d. u. 2—6-ig. Szerdán és szombaton d. u. a műhelyi munka szünetelt. Az elméleti előadásokat nagyobbreszt az igazgató tartja szerdán és szombaton délután. Az illusztratív táblai rajzolás és esetleg más előadás d. e. 9—10-ig tartatik. Vasárnap és ünnepnapokon kirándulások rendeztetnek.

A tanfolyam elvégeztével végbizonyítványt csak az a hallgató kap, aki az általa választott szakokat pontosan látogatta, tanmeneteit földolgozta és a vizsgálat alkalmával egy tárgyat önállóan elkészített.

A tanmenetszerű munkákhoz szükségeltető nyers anyagokért és apróbb szerszámokért, mint pl. mintázófacska, körző, stb. a résztvevők külön díjat nem fizetnek.

Az egyes munkanemeket egyidőben külön teremben végézik, minden hallgatónak kényelmes helye és jó felszerelése van.

Agyagmunkák.

Először az alapformák készítését gyakorolják, azután az alapformákhoz hasonló tárgyakat emlékezetből és természet után. Egyik tanításnál tojást készítettek agyagból természet után. Mindenki előtt egy tojás, amelyet ugyanolyan nagyságban készít. (Szemmérték fejlesztés.) Másik tanításnál falevelet mintáztak természet után. A tanmenet és tanítói eljárás nagyjában megegyezik a mienkkel. Célszerű, hogy a munkaasztalra tett linoleum lapokon dolgoznak. Linoleum hulladék olcsón szerezhető be, nem gyűrődik mint a viaszos vászon, tartós s tisztán tartható. Az együttes munkálkodásra és tisztaságra kiváló gondot fordítanak.

A haladók nagyobbrészt természet után mintáznak, de azért gipsz után és emlékezetből is. Mintáznak virágokat, gyümölcsöket levestül; kagylókat, csigákat; kitömött madarakat és állatokat reliefben és egész alakban; szemléltetéshez szükséges eszközöket; (fül belső szerkezete, virág metszete stb.); kisebb tárgyak nagyítása. A minták ideális szépek, érdekesek és változatosak, amely körülmény nagyban fokozza a résztvevők munkakedvét. Ez egyik fő kelléke a tanítás sikerének! A készített tárgyak arányaikban jók s kivitelre nézve szépek voltak. Több tárgyat vízfestékekkel naturalisztikusan festettek ki csinosan. A munkaterem tágas, kényelmes, fölszerelése kifogástalan. — Ajánlható mű; Hans Denser: Schaffen und Lernen. Leipzig.

Papiros munkák.

Azt a megfigyelést tettem, hogy különösen a papiros munkában éri el e szünidei tanfolyam a legszebb eredményt. A készített tárgyakat a modern forma, a művészi színezés és pontos munka jellemzi. A színes papirosok, művészi tervezetek és színösszeállítások. (Münchener Buntpapiere. Beszerezhető a következő cégnél: Fridrich Fischer, München-Riesefeld.)

A papiros munkákból 5 hét alatt feldolgozzák az alsó, közép és felső fok tananyagát. A tanmenet keretbe téve a tanteremben van kifüggesztve.

Alsófok. Szerszámdoboz áthúzás, képkasirozás, mappa, jegyzőkönyvecske, ásványtartó doboz, könyvtábla, névjegytálca.

Középfok. Írótabla, lámpatálca, bűvös könyvecske, diárium, mappa táskával, képeslevelezőlap tartó, levéltartó doboz.

Felsőfok. 6 szögletes doboz, asztalkendő szorító, hengeres doboz, képkeret, ráncos mappa, 8 szegletű doboz.

A felszerelések és szerszámok elsőrendűek. Kés, olló, vasvonalzó, vasderékszög, körző, nagy kemény deszka, reszelő, cifrázó, lyukasztó vas, fahengerek stb. Célszerű az enyvfűző készülék háziilag készítve konzerv dobozokból. Az alsó nagyobb dobozban meleg víz, ebben a kisebb doboz, amelyben az enyv van. (Igazi slöjd.)

Könnyebb famunkák.

Nagyobbrészt hölgyek vettek részt ebben a tanfolyamban. Nem használnak gyalupadot, hanem a munkaasztalra erősítenek egy fából készített egyszerű készüléket, amelynek segítségével kisebb darab deszkákat 90° , 45° alatt lehet gyalulni. Ehhez van erősítve egy fa befogására alkalmas készülék, melyet a fareszelésnél, fűrészelésnél, amerikai vonókéssel való vágásnál használnak.

A tanmenetből néhány tárgyat följegyeztem. Négyszögletes deszka készítés, keverő lapát, kulcsra fácska, képkeret, papírvágó kés, kulcstartó fogas, naptártartó, stb.

Kivétel: pontos, csinos. A fát pácolják különféle színben és fényezik padló viasszal. Rézszögeket is alkalmaznak diszül. Jelen voltam egyik tanításon. A föladat egy kulcshoz készítendő fácska volt. (Kulcsokra cénaorsót vagy karikát szoktak kötni.) Mindenki készített egy kis tervet papiroson. A tervet az előadónak bemutatták s jóváhagyás után mindenki hozzálátott a tárgy elkészítéséhez. Jóformán mindenki másként oldotta meg a föladatot. Egyik csillag, a másik hosszukás ellipszis alakot adott a fának, stb. Ilyen módszerrel készítik a többi tárgyakat is. Véleményem szerint ilyen anyag felel meg a famunkákból legjobban a mi tanítónőképzőinknek. E munkákra ajánlhatom a következő műveket: Die leichte Holzarbeit. R. Frenkel, Berlin 5 M.; Holzarbeiten. Paul Bergmann, Berlin. 1*25. M.

Famunkák.

A kezdők az egyes szerszámokkal alapgyakorlatokat végeznek. Fűrészelés, gyalulás, vonókés, szögezés, stb. Ismét ki kell emelnem, hogy mindenkinek nagyon jó felszerelése van. Külön gyalupad és alapfelszerelés. A fa elsőrendű minőségű.

A tanításnál az előadó a következőképen jár el: Bemutatja a tárgyat és röviden megbeszéli készítési módját. Felrajzolja a táblára lekottázott méretekkel a készítendő tárgyat. (Alap, homlok, esetleg

oldalrajz vagy metszet.) Ezután a hallgatók munkához fognak. Figyelemmel kíséri munkájukat, közös hibákra az összes hallgatókat figyelmezteti. Egyes újabb technikai részleteket külön megmutat. Több készítendő tárgynak a rajza nyomtatott táblákon kéznél van.

A famunkák tanmenetéből egy részlet a következő: Téglalap alakú fa gyalulása, kör alakú lap készítése, kefetartó, virágtartó állvány, karácsonyfa talp, könyvtartó polc, doboz, stb.

A hallgatók nagy része már meglehetősen technikai ügyességgel rendelkezik. A kevésbé gyakorlottak és a hölgyek, — akiknek nehéz ez a munka — elmaradnak. A kivitel elég pontos. — Ajánlható mű: R. Frenkel: Die Hobelbankarbeit. Leipzig 3·5 márka.

Fametszés.

E szakon kevés résztvevő volt. Tanmenet egy sorozat fametszési alagyakorlat. Szalagdiszítések az alagyakorlatokból. Térkitöltések. Kör, négyzet, téglalap. 6 szögletű asztallap diszítése, kulcstartó. Kész tárgyak diszítése fafaragással: ékszer, levélpapíros, keztyűdobozok. Domboru fafaragás. Virág és levélmotívumokból alakított diszítések.

A készített munkák szépek, pontosak. E munkanemet iskolai célokra nem tartom alkalmasnak, mert készítésük sok időt és nagy technikai ügyességet igényel.

Fém munkák.

A fém munkák 3 részre oszlanak. 1. Sodrony munkák. 2. Bádóg munkák. 3. Vas, réz, vegyes munkák.

Két egymásba nyíló nagy műhelyben lázasan folyt a munka. Minden hallgatónak a fém munkákhoz szükséges legjobb minőségű alapfelszerelése van. A többi felszerelés egy nagy három ajtós szekrényben van elhelyezve. Minden a maga helyén szép rendben. Fújtató, üllő, furógép és egyéb felszerelések. Célszerű eszközöket láttam. Kisebb darab vasuti vágányokból üllők; vascsődarabok a bádóg szélének kihajlítására.

Sodrony munkák tanmenete: négyzet, spirál, rugó, kocka, 8 lap modellje. (Szemléltető eszköz.)

Bádóg munkákból: síklapok, kocka (kubik deciméter), tölcser, fixircső (rézforrasztás), csiptető, vörös rézből disztárgyak, gyufatartó, gyertyatartó, hamutartó, stb.

Vasmunkákból: derékszögű vas, vasvonalzó, pánt, kulcstartó, levélnehezíték, különféle szerszám, kályhafelszerelés, kampós vas, hamulapát, széntartó, disztárgyak. A vastárgyak nagyobb részét lakozva vannak.

Minden hallgató tartozik 6 hét alatt az egész alapsorozatot elkészíteni.

E tanfolyamot egy ügyes munkás ember vezeti s a hallgatók igazán a gyakorlati életben jól kipróbált technikai fogásokat sajátítanak el.

A fizikai eszközök készítését nem láttam, mert a tanfolyam ezen ága csak később vette kezdetét. Azonban a régebb készített munkákból láttam egy sorozatot, amely papír, fa- és fémmunkákból vegyesen az egész fizikát felöleli. (Itt fémmunka is szerepel, nálunk nincs.)

Az üvegtechnikából hallgattam bevezető előadást. Előadó tárgyalta az üveg nemeit. Bemutatta, hogyan kell üvegcsövet három élű acél reszelővel vágni, mint kell törni. (Széjjel huzni és egyidejűleg törni.) Miként kell az üvegcső szélét beolvasztani, hogy ne legyen érdes; mint kell az üvegcsőből fiolát készíteni. Hogyan kell üveget (pl. tintás, boros üveget), kétfelé vágni. Mindezen gyakorlatokat a hallgatók maguk is elég jó sikerrel végezték.

Tanmenete szerint még fel volt véve az üvegcső hajlítása U és V alakúra; üvegcső végén gömbalak képzés, üvegcsőnek különféle képen való kiszélesítése és forrasztása. Sik üveg és tükör vágása stb. (Ezen gyakorlatok a fizikai eszközök készítésénél nyerne alkalmazást.)

Volt ezen a tanfolyamon még egy szak, ahol a résztvevők az ovodák és az elemi iskolák alsóbb osztályai apró kis játékszerű kézimunkáiban gyakorolták magukat. Papiros hajtogatás, fűzés, papírvágás ollóval, virágkészítés, karton munkák, apró fapálcikákból, plasztilinből, borsóból stb. készített vegyes munkák képezték az anyagot.

Meg kell emlékezni a táblai illusztrativ rajzolásról is. E kézimunka tanfolyamon úgy a kezdők, mint haladók nagy számmal vettek részt a színes táblai krétával való illusztrativ rajzolásban, úgy hogy a tanterem szűknek bizonyult.

Az illusztrativ rajzolást Lindemann lipcsei polgári iskolai tanító adta elő. Előadása élénk, egyidejűleg gyorsan és biztosan rajzol a terem falára körös-körül erősített fekete táblára puha pasztell krétával. (Günther Wagner Pastellkreide 480. sz. Hannover.) A hallgatók

kezdetben a gyermek érdeklődési körébe eső rajzokat a tábláról közönséges érdes csomagoló papirosból készített olcsó rajztömbbe másolják. Pl. levélboríték pecséttel, óra, szék, kalapács, balta, kávédaráló, konyhaóra, gázlámpa stb. Sematikus rajzok, csak a főbb arányokra ügyelve, távlati elváltozások nélkül. Majd virágok, gyümölcsfélék, különböző használati tárgyak, omnibusz, kocsi, villamos, automobil.

Később maguk a hallgatók is rajzolnak a táblára emlékezetből magyarázó rajzokat, amelyekre tanítás közben van szükség. Pl. növények belső szerkezete, metszete, állatfejek, mesék illusztrációi.

Előadó szerint helyesebb, ha a gyermekek színes krétával mindjárt papirosra rajzolnak, mert ez maradandó s a gyermekek jobban ügyelnek rajzaik készítésénél. Hangsúlyozva az illusztratív rajzolás és a szorosán vett rajzolás közötti különbséget. Különben a táblai illusztratív rajzolást a németországi tanító- és tanítónőképzőkben mindenütt nagyon fontosnak tartják. Sok helyen a táblán nagyon szép dolgokat láttam. — Ajánlható művek: Weber: Wandtafelzeichnen. Leipzig. Markert: Faustskizzen, Nürnberg.

Bizony a mi tanító- és tanítónőképzőinkben is kívánatos, — amit kiskunfélegyházi közgyűlésünkön Éber Sándor kartársunk szépen fejtegetett — hogy az illusztratív rajzolásra nagyobb gond fordíttassék. Ez minálunk akkor valósítható meg, ha egy időben az egész osztály rajzolhat színes krétával a fali táblára. A kis kézi fekete tábla nem elég. Több külföldi tanítóképző rajztermének falait szürkés masszából készített hatalmas táblák borítják.

Még csak néhány szót az intézetről. Ez két emeletes épület, a padlás is jól kihasználva. Minden szaknak külön terme, sőt termei vannak. Külön előadó és kiállítási termek. A termek egyszerűek, világosak. A falakat a kézimunkát jelképező rajzok, föliratok, oklevelek díszítik. A folyosón szebbnél-szebb képek vannak izlésesen elhelyezve. Mindenütt példás rend és tisztaság.

E tanfolyamon látott szorgalmas és kitartó munka annak a jele, hogy a kézimunkának Németországban nagy fontosságot tulajdonítanak, mert tudatában vannak képső erejének. A kézimunka iskola bejárata fölött ez a fölírás van:

„Bilde das Auge,
Übe die Hand,
Fest wird der Wille,
Scharf der Verstand.“

Koppenhágában meglátogattam Axell Mikkelsent, a kézimunka tanfolyam igazgatóját, hogy engedélyt kérjek a kézimunkaoktatás tanulmányozására. A legnagyobb szivességgel fogadott, megengedte, hogy bármikor eljöhessek. Maga kalauzolt egy ideig s azután asszisztensére bízott, aki minden kérdésemre szívesen adott felvilágosítást.

Ilyen barátságos fogadtatásban nem részesültem egész utamban, ez új erőt adott további munkámhoz!

A tanfolyam 3 részből áll: I. Kezdők famunkája. II. Haladók famunkája. III. Fizikai eszközök készítése. (Fém, üveg és vegyes munka.) Mellék szakként 8—10 hölgy az egyszerűbb agyag és papiros munkát végezte.

A résztvevők száma: kezdők 45, haladók 45, öt héten át; a fizikai eszközök készítésével 22-en foglalkoztak 6 héten keresztül. A résztvevők legnagyobb része elemi isk. tanító. Különbféle nemzetiségűek.

A munkaidő naponkint reggel 8—3 óráig. ($\frac{1}{2}$ 11 órakor félóra szünet.) Kivéve szombatot, amikor 8—1-ig volt munka. Vasárnap kirándulások tartatnak. Bizony nagyon fárasztó egyfolytában 7 óra, az időbeosztás ellen a hallgatók panaszkodtak.

Minden hallgatónak van száma, ezzel van megjelölve a helye s ezt írja a készített munkáira. Mindenki az elkészített tárgyat számmal ellátva az előadó tanítónak beadja. Előadó röviden rámutat a már teljesen kész tárgy esetlegesen hibáira s okadatolja, hogy miért adta a gyengébb vagy jobb osztályzatot. Azután a hallgató előtt beírja egy könyvbe az osztályzatot. A hallgató a nyert osztályzatot a maga jegyzőkönyvébe is bejegyzi.

Az osztályzatok a következők: 6; 6 $\frac{1}{2}$; 5; 5 $\frac{1}{2}$; 4; 4 $\frac{1}{2}$ stb. 6-os a legjobb osztályzat. Szerintem nagyon nehéz ilyen sok számmal osztályozni.

A tanfolyam vizsgálatlanyer befejezést, amikor minden hallgatónak önállóan kell egy többféle technikai ügyességet igénylő tárgyat elkészíteni.

Mindenkinek van munkanaplója, amelybe a táblára rajzolt magyarázó rajzokat tartozik belerajzolni. Minden hétfőn reggel köteles a munkanaplót letisztázva az előadónak bemutatni, aki az esetleges hibákat kijavítja.

A tanfolyamon a famunkákra van fektetve a főszűly. Az I. és II. csoportban főként gyakorlati slőjdöt végeznek, de közben elméleti előadásokat is tart legtöbbször maga az igazgató. A III. csoport

hallgatói a fizikai eszközök készítése mellett, több elméleti előadást hallgatnak.

Tanítási eljárás: Előadó bemutatja a készítendő tárgyat. Táblai előrajzolás közben röviden megbeszéli a szerkezetét, készítési módját. A hallgatók munkanaplóikba rajzolják a táblai rajzot. A magyarázat alapos, kérdve kifejtő és közlő. A tárgy elkészítését többnyire előgyakorlat előzi meg. Az előgyakorlatokat vezényszóra egyszerre végzik. (Csakis a fűrészelésnél és gyalulásnál.) *A fűrészelési és gyalulási gyakorlatokat főlváltva jobb és balkézszel végzik.*

Előadó többször megállítja a munkát, mindenre kiterjedő figyelmre. A helyes és egészséges testtartást nagyon szigorúan veszik. Közös hibákra az egésztestet, az egyes hibákra az egyeseket figyelmezteti. Az előadó olyan helyet választ, hogy mindenkinek munkáját figyelemmel kíséresse.

Itt igazán meg lehet tanulni az egyes szerszámok technikáját, helyes kezelését és az egészséges testtartást.

Különösen Axell Mikkelsen igazi mintaképe a jó tanítónak. Óriási energiával rendelkező ember. Előadása élénk, előmutatása világos. Mindent alaposan szemléltet és megmagyaráz. Modora nagyon megnyerő. Éles szeme mindenkinek munkáját figyelemmel kíséri, a hibákat javítja, a helyes testtartásra szigorúan ügyel. Csak hibánélküli munkát fogad el. Bírálata szigorú, igazságos, szeretetteljes. Nagy súlyt fektet arra, hogy hallgatói minden munkájukat pontosan és helyesen készítsék.

Részletek a famunka tanmenetéből.

Fűrészelés hosszában, keresztben, ferdén. Sok előgyakorlat. Eleinte vezényszóra mindnyájan egyszerre végzik a gyakorlatokat. Kosárka vékony fűrészelt lécekből összeállítva. Fabefűrészelés egy, majd két oldalról. Kard készítése amerikai vonókés és véső használatával. (Gyermekekjáték.) Gyalulás hosszában és keresztben. Téglalap alakú fa kigyagulása stb.

Minden tárgy készítését megelőzi előgyakorlat. Az előgyakorlat alkalmazása tárgyon.

Részlet a haladók famunka tanmenetéből.

Előgyakorlatul téglalap alakú fenyőfából ellipszis kivágása. Keményfából ugyanilyen kivágva s ebből egy csinos fatálacska. Meglehetősen nehéz munka, különösen a tálacska belső mélyedésének

kivésése. Ovális alaku kézi tükörkeret keményfából. (Rókafark fűrész s véső használatának gyakorlására.) Keztyütartó doboz, szekrényke orvosságos üvegek tartására stb.

A tanfolyam III. részénél a fizikai eszközök készítésénél előgyakorlatul famunkát végeztek. Talpfákat készítettek, amelyekre a fizikai eszközök ráerősítettek. Itt már fém és vegyes munka szerepel. E szakon feldolgozzák a fizikai készülékek egész sorozatát. A tanfolyam résztvevői nagyjából a fizikával foglalkozó középiskolai tanárok s tanítók voltak. Bizony nagyon fontos, hogy akik fizikai kísérleteket végeznek, egyszerűbb készülékek javításához és készítéséhez értsenek.

A berendezés tökéletes. Minden hallgatónak a szükséges eszközök rendelkezésre állanak; azért lehetséges, hogy 45-en dolgozhatnak egyszerre fennakadás nélkül. *A szerszámok és felszerelések elsőrendűek és célszerűek. Jó közmondás: „Jó szerszám fele munka.“* Többféle beosztású gyalupadok vannak. 10-, 8-, 6-, 4-es padok, aszerint amint a teremben a hely engedi. Minden tér ügyesen kihasználva. A gyalupadok a mieinknél kisebbek. A gyalupadhoz kisebb tárgyak készítéséhez fabefogó készülékek vannak alkalmazva. A fűrészek kicsik s könnyűek. *Minden hallgatónak meg van a normál felszerelése: Gyalupad, fabefogó készülék, kalapács, harapófogó, derékszög, fűrész, vonalzó, gyalu 2—3 db, karcoló, rókafark fűrész, amerikai vonókés, simító acél egyenes és görbe, a megkezdett munkák részére ládika, vasuti vágánydarabból álló, csavarhuzó, vésők stb. stb.*

A ritkábban szükséges felszerelések, készülékek és minta-sorozatok a falra erősített szekrényekben, szép rendben vannak elhelyezve. Szögek és csavarok tartására fiókos szekrények a falra erősítve.

Az épület minden része, még a padlása és pincéje is jól kihasználva. Zöldes szürke fal, faburkolat 1'5 méterig, villanyvilágítás, mosakodó szobák vízvezetékkel. Mindenütt rend, tisztaság, jó levegő. A falon a helyes és helytelen testtartást ábrázoló faliképek és anatómiai táblák.

Száraz jó anyag bőven van raktáron. Azért szépek a készített tárgyak és könnyű megmunkálásuk. Minálunk a legtöbbször nyers fát kapunk, az ilyen fa megmunkálása szinte lehetetlen.

Végére hagytam a muzeumot, amely 3 helyiségből áll. Rengeteg munka van benne fölhalmozva, amely pedagógiai szempontból rendkívül érdekes.

Különösen figyelemre méltó az a terem, ahol a fizikai eszközök vannak. Fa, fém, üveg, papiros és vegyes munkákból készültek e fizikai eszközök s az egész fizikát felölelik. Nagyon szépek és érdekesek a különféle megoldású motorok. A fizikai eszközök szerkezete egyszerű, tartós; a törvényt világosan demonstráló; csinos kiállításúak. A farészek barnára pácolva vagy festve, a vasrészek lakkozva.

Itt láttam kiállítva M. Chustensen Noráger tyllandi tanító és növendékei által készített fizikai eszközöket, amelyek minden egyszerű háznál előforduló értéknélküli, selejtes anyagokból készültek, de azért a gyakorlatban jól használhatók. Jóleső örömmel szemléltem a messze idegenben e tárgyakat, mert legutóbbi közgyűlésünkön én is ehhez hasonló fizikai eszközöket állítottam ki.

A mi tanítóképzői tantervünkben is nagyon helyes, hogy fel van véve a fizikai eszközök készítése, hogy a növendékeink alapot nyerjenek az önálló munkálkodáshoz. Hiszen minden embernek, de különösen a jó tanítónak kell folyton tovább képeznie magát.

Ajánlható művek. Gyakorlati: Seinig: Die Redende Hand. Berlin; Fischer R.: Elementar Laboratorium. München; O. Frey: Phisikalischer Arbeitsunterricht. Leipzig; Hahn: Phisikalische Freihandversuche I. II. B.; Szijártó M.: Elemi fizikai kísérletek I. II. k.; Roiti: A fizika elemei I. II. k.; Wagner: Természettan az elemi isk. részére. Budapest; Veres F.: Taneszköz készítés. Sárospatak; Tom-Tit kísérletei és produkcói.

Az elméleti művek közül legjobban ajánlhatom *Lechniczky Gyula: Alkotó munkára való nevelés* c. értékes könyvét, melyet Quint József a Magyar Tanítóképző f. é. juniusi számában ismertett és méltatott. E könyvre minden kézimunka tanításával foglalkozó kartárs szives figyelmét felhívom. (Budapest, Athenaeum kiadása.)

Néhány szóval legyen szabad beszámolnom a berlini iparművészeti muzeumban rendezett kézimunka kiállításról, ahol a következő iskolák mutattak be tanmenetszerű kézimunka sorozatokat:

Staatliche Handfertigkeitkurse, Berlin;

Vorkursus an der Kgl. Kunstschule, Berlin;

Berliner Hauptverein für Knabenhandarbeit;

Städtische Schülerwerkstätten, Berlin;

Schülerwerkstatt des Lehrers Paul Müller, Berlin-Lichterfelde;

Schülerwerkstätten der Annenschule und Oberrealschule,

Dresden;

Staatlicher Handfertigkeitkursus, Hagen i. W.;

Staatliche Kunstgewerbeschule, Abtheilung für Handfertigkeit,
Hamburg;

Städtische Knabenhandarbeitsschule, Hildesheim;

Knabenhandarbeitsschule, Karlsruhe (Lehrgänge der Badischen
Staatlichen Lehrerkurse);

Kgl. Kunstakademie, Königsberg;

Lehrerseminar des Deutschen Vereins für Knabenhandarbeit,
Leipzig;

Knabenhandarbeitsschule, Mannheim;

Ortsgruppe Saarbrücken des Deutschen Vereins für Knaben-
handarbeit;

Knabenarbeitswerkstätte des Kaiser-Wilhelm-Stifts, Beuthen
(Schlesien), Knabenhandfertigkeitsschulen zu Kattowitz, Niedob-
schütz, Kr. Rybnik, Petershofen, Kr. Ratibor, Arbeitsschulen des
Vereins zur Förderung des Wohls der arbeitenden Klassen im
Kreise Waldenburg zu Gottesberg und Nieder-Wüstegiersdorf;

Wandersammlung Nadelarbeiten, gebildet vom Kgl. Kunst-
gewerbe-Museum zur Anregung für den Handarbeitsunterricht in
Mädchenschulen;

Kgl. Elisabethschule, Berlin;

Handarbeits-Lehrerinnen-Seminar des Lettevereins, Berlin;

Kgl. Handels- und Gewerbeschule für Mädchen, Potsdam.

Lehetetlen, hogy az itt felsorolt iskolafajok munkáit külön-
külön ismertessem, csak összhatásában tárgyalhatom és az érdeke-
sebb részletekre szorítkozhatom.

E kiállításon látható volt a legprimitivebb ovodai papiros
munkától kezdve mindenféle kézimunka egész az iparművészet
remekéig. Igazán csodálattal szemléltem a fából és fémből készített
iparművészeti tárgyakat. A kiállító intézetek nagy és változatos
sorából láthatjuk, hogy milyen fontosságot tulajdonítanak a kézi-
munkának.

Szépek voltak a fából készített gyermekjátékok, élénk szín-
nel festve. (Hajó, vasut, kocsi, homokzsákkal terhelt kocsi, házak,
fák, állatok, állatkert, sípláda, körhinta stb. stb.) A forma és kivitel
a legegyszerűbb. Naiv és mégis modern. E kész tárgyról olvas-
tam le, hogy mennyire fel volt csigázva a gyermeknek érdeklődése,
amikor ezt a játékot készítették.

A fafaragás, esztergályozás és műhelyi kézimunkának sok szép
tárgya volt látható.

A papiros munkák modernek forma és szín tekintetében. Szépek a művészeti akadémia hallgatóinak munkáin a színes papirosból kivágott diszítések, tervezetek.

A fémmunkák között van nagyon sok olyan tárgy is, amely rendkívüli ügyességet és kitartó munkát igényelt. Látunk ott csatokat, kalaptűket, gyertyatartókat, gyufatartókat, pohártartót, sőtartót, asztalkendő tartót, íróasztal és egyéb felszereléseket s dísz tárgyakat mindenféle technikai kivitelben. Dr. Pabst lipcei munkaiskolája a vasmunkák tanmenetét állította ki. (Lásd méltatását fennebb.)

Sok női kézimunka volt kiállítva. A legtöbb mellett ott van a színes ceruzával készített tervezet. Szalagdiszítés, párnák, babaruhák, ruhadarabok, készítéska, csipke tervezetek, fehérnemű himzések stb. Ajánlható mű: Margot Grupe: Die neue Nadelarbeit. Berlin.

A kiállítás magas színvonalon áll, de mint a legtöbb kiállításnak, úgy ennek is megvannak a maga túlzásai, szertelenségei. Némely tárgyra oly sok és fáradságos munka van pazarolva, hogy készítője több hónapon át dolgozhatott rajta.

A tárgyak asztalokon és üvegszekrényekben csinosan voltak elrendezve.

Külön voltak kiállítva a kézimunkával foglalkozó könyvek, melyeket a látogatók szorgalmasan tanulmányoztak.

Mindenesetre nagyon élvezetes és tanulságos volt Németország kézimunka oktatásának eredményét szép kiállítás keretében látni. Sokat tanultam a látottakból s tanításaim közben viszonyainknak megfelelően értékesíteni óhajtom.

*

Szerény véleményem szerint a mi kézimunka oktatásunknál abból kell kiindulni, hogy mi felel meg legjobban a mi viszonyainknak.

Ne utánozzuk se a dánt, se a németet. Hanem vegyük át a dántól ami jó, pl. egészségügyi követelmények, technikai tökéletesség, berendezés jósága; a némettől az esztetikai részt, különösen a papiros és fémmunkáknál.

Teremtsük meg a mi viszonyainknak legjobban megfelelő magyar kézimunkát!

Hiszen minálunk közoktatási fórumaink belátva e tárgy fontosságát, megelőzték a külföldet azzal a rendelettel, hogy kötelezővé tették e tárgy tanítását.

Minálunk az újabb nemzedék már az elemi iskolákban és tanítóképzőkben szép sikerrel foglalkozik a kézimunkával. A leg-

utóbb Miskolcon rendezett kiállításon épen a pápai állami tanítóképző-intézet növendékei vitték el az első díjat.

A régebb működő tanítók pedig csakis több szünidei tanfolyam rendezése által vezethetők a kézimunkatanítás gyakorlatába és módszerébe.

Mindlunk csak az szükséges, hogy az elemi iskolák, de különösen a tanító- és tanítónőképző-intézeteink megfelelő kézimunka termeket, jó felszerelést és kézimunkához szükséges anyagokat kapjanak, mert ezek nélkül a legjobb tanmenet, a legképzettebb és lelkesebb tanerő sem érhet el megfelelő eredményt!

Kolozsvár.

Diviaczky Rezső.

Az önképzőkörökről.¹⁾

Képez bennünket az iskola, s képez bennünket az élet. Az iskola és az élet képzése mellett részt kell juttatnunk önmagunk saját képzésének is, mely az említettek mellett ugyancsak figyelemreméltó tényező kell, hogy legyen. Ha az iskola nevel az életnek, viszont az önképzés legyen segítségére az iskolai képzésnek, könnyítse meg annak feladatait, munkáját, ismertesse meg az ifjút a saját egyéniségében rejlő jó hajlamaival, képességeivel, s indítsa azoknak kifejlesztésére, majdan helyes fölhasználására. Általában segítse előbbre az önképzés az ifjút a társadalom, az „élet“ kívánalmaiban, lehetőleg előzze meg az élet iskolájának sokszor igen is keserves okulását, s mindenben legyen könnyebbségére az egyének boldogulásában, önmaga és a köz javára való nagyobb érvényesülésében.

Az önképzés fontosságának s az egyének egyesülésében, a tömörülésben rejlő erőnek tudatában ilyenforma célokra gondolunk akkor, mikor az u. n. „önképzőkör“-ökről elmélkedünk.

Előre kimondhatom, hogy az önképzőkörök a mai alakjukban még mindig nem, vagy legalább is nem egészen felelnek meg a mai kívánalmaknak.

S miért? Mert nem szolgálják igazán az egyén, nem szolgálják igazán az iskola s az élet annyira fontos kívánalmait. Az önképzőkörök százados keletkezésüknek formájában vannak most

¹⁾ Ezt a cikket még júniusban kaptuk s a júniusi számából helyszüke miatt maradt ki. Természetes tehát, hogy benne a múlt évi értesítők adatai még nincsenek értékelve. *Szerk.*

is, sőt — miután a kor azóta formáját tetemesen változtatta, — az önképzőkörök megfelelő céljoktól visszamaradtak.

Mikor Kis János soproni diák korában az első „Magyar társaság“-ot létresegítette, az irodalmi egyesülés gondolatával a magyar nyelv érdekei vezérelték. A XIX. század hajnalán, azután meg, — mondjuk, — a 40-es években is az volt az önképzőköröknek célja, hogy a magyar nyelvet több százados mostohasága után jogaiba visszahelyezzék. Kizárólagosan a magyar nyelv föllendítését célozták, a magyar nyelv érdekeit munkálták, egyik-másik önképzőkör későbbben is egyenesen „Magyar társaság“-nak nevezte magát. S abban a korban meg is volt a bámulatos hatásuk. Nemcsak nyelvünket fejlesztették, de tényleg nem egyszer íróink, költőink is ott emelkedtek. Azon idők Magyar társaságainak hatásában kezdett fejlődni maga Berzsenyi Dániel, egyik ifjusági önképzőkörben tűnt fel először Jókai Mór, s a 40-es éveknek egyik önképzőkörével kerül ugyancsak kapcsolatba Petőfinek világraszóló egyénisége. S bár a dagályos, nagy mondások, — nem tagadhatjuk, — akkor is épen úgy ismeretesekek voltak, mint most még jobban s azok közül, kik azon önképzőkörökben szerepet vittek, nem egy már akkor is leszorult az örök halhatatlanság szinpadáról, mégis tagadhatatlan, hogy az önképzőkörök nem egyszer voltak melegágyai olyan íróink fejlődésének, kik mindannyian a hazai nyelv, a magyar nyelv virágos kertjét díszítették munkásságukkal. Erdélyi János 18 éves korában a sárospataki kollegium virágzó ifjusági egyesületében szerez először nevet az irodalomban, ugyancsak ott tűnik föl először Tompa Mihály, a nemzet lantosa az elnyomatás szomorú korában; Kriza János, a „Vadrózsák“, dalok, mesék, balladák összeírója ifjusági körben izmosodik s ujjabb íróink közül is, hogy többet ne említsek, Kozma Andor, Lampérth Géza, Endrődi Sándor és Váradi Antal ifjusági önképzőkörben kezdik munkásságukat.

Kétségtelen, hogy az önképzőkörökből nem egyszer nagy embereink, jónevű íróink emelkedtek, — de kérdés, vajjon az önképzőkörök nélkül ezen kiválóságaink elvesztek volna? — Nem. — Az önképzőkörök csak alkalmat adtak az írói tehetségek első szárnybontásaira, de viszont akárhány képzelt nagyság és nagyra rajzolt fényes jövő tört le és semmisült meg ugyanakkor, igazolván viszont, hogy maguk az önképzőkörök neves írók keletkeztetésére, gyári műhelyek nem lehetnek. Másrésről meg íróinkon kívül ugyanakkor hány kiválóságunk nőtt fel a tudomány egyes ágaiban

vagy a közélet, a politika mezején anélkül, hogy nevüket az önképzőkörök fényes napjaiban ott szemlélnők?

Azóta majd minden iskolafaj létesítette az önképzőköroket. Igen ám, de a kor arculata azóta nagyon megváltozott; a magyar nyelv, ha még most sem teljesen, de — Istennek hála! — mindjobban elfoglalja helyét s kifejlődött annyira, hogy a magyar ifjuság most már egyéb téren is nagy feladatai után láthat. Most már nincsen arra kényszerülve, hogy főképen és talán csupán is a nyelv ügyei kössék le erejét; ma már mindenütt és mindenben vállaltvetetten erős munkát végezhet, hogy az európai népek versenyében előretörhessen és a magyar szellem diadalát kivivhassa. Az önképzőkörök a régi formájukban ma már csak elszintelenedett tükörképei lehetnek az egykori ifjusági törekvéseknek. Amint a magyar ifjuság megértette a kor intő szavát akkor, a mult század elején, épen úgy a mostani magyar ifjuságnak meg kell értenie a mai jelszót, ha hű akar maradni elődjeinek kegyeletes hagyományaihoz. Más tereken is, minden téren, szélesebb körben is munkálnia, fejlesztenie kell a magyar ifjuságnak veleszületett képességeit. Ha ezt nem teszi, épen ellenkezőjét fogja elérni százados elődei törekvéseinek. Ugy mondhatnók: „szépirodalmárkodási“ tetszgelésekkel a haza ügyét előbbre nem viszik. Kiválóságok, költői, írói talentumok nem mindig, s nem is mindenhol születnek, nem támadnak egyforma valószínűséggel minden iskolafaj keretében. Ha támadnak, ám nem vonjuk el a teret azok elől sem, de már mégis csak arra kell törekednünk, hogy az ifjuság minden tagjában *minden irányban* a közügy minél erősebb, hasznavehetőbb munkását nevelhessük.

Az önképzőkörökről már sok szó esett. Igen komoly tanügyi férfaink nyilatkoztak már nem is egy alkalommal. Voltak olyan vélemények, melyek a mostani önképzőköröket fölöslegeseknek mondták. Voltak, kik azzal a súlyos váddal illették, hogy az önképzőkörök egyenesen károsak. Mindezen vélemények mellett annál inkább meg kell ragadnunk azoknak nyilatkozatait, kik az önképzőkörök mellé állottak és azokat hathatós pártfogásukba vették, azokat egyenesen mint hasznos intézményt támogatták. Az összegezett nyilatkozatok nyomán előbb az Orsz. Középiszkolai Tanáregyesület (1886), majd későbbben a Tanítóképző-intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete (1900) is foglalkozott az önképzőkörök kérdésével, amellet pedig a miniszteri rendeleték is az önképzőköröket mint „a magánszorgalom és a munkásság gyarapítása cél-

jából“ alkalmas intézményeket felölelték. Az önképzőkörökről elhangzott vélemények leszűrődhetnek s a főbb elvek tekintetében az iskolák az irányítást megkaphatták.

Tagadni sem lehetett volna, hogy lehetnek önképzőkörök, melyekben az ifjuság önbizottá, önteltté lehet, képességeiket egyesek kelleténél többre becsülhetik, mások viszont önhibájukon kívül kedvüket veszíthetik. Lehetnek önképzőkörök, melyek nagyhangú beszédek, üres szócséplések, kialkudott kritikák, plágiumok, képzelt és fölfújt irodalmi geniek boszorkánykonyhájává alakulhatnak, hol egyesek holmi torz pegázusoknak horpadt hátára fölkapaszkodván, messze elkerülhetnek a helyes önismerettől s ifjuságunk hamis szemléletével káros vezető szerephez juthatnak. Az önképzőkör Kleonok tipusiskolájává válhatik, melyben a nagy többség még a jobb esetben ül csupán, de bármikor is tovaragadható lehet az ifjuság élére került élelmesebb érdemtelenség által. S az ilyenfajtájú önképzőkörökkel, amellet hogy az élet számára is inkább csak a korteskedést, a talán tetszetősebb, de erőszakosabb kisebbség által való gondolkozás nélkül való összeverődést, az ifjuság legjobb erejének helytelen irányba való összetételését eredményezhetjük, amellet könnyen megeshetik, hogy az ifjuság keveselni fogja majd iskolai tanulmányait, mert hiszen akárhányszor úgy láthatja, hogy épen a tanulmányi tekintetben csekélyebb értékű ifjak kerülnek az önképzőkörök homlokterébe.

Hogy tehát az igazi „önképzés“ mai tanulmányi kivánalmainak minél jobban megfelelhessünk s épen azért, hogy az ilyenképzű önképzőköröknek még csak az árnya is minduntalan föl ne merülhessen, a Tanítóképző-intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének választmánya már régebben foglalkozott az önképzőkörök kérdésével. Farkas Sándornak 1899-ben közölt beható tanulmányai nyomán mindjobban kialakult, meghatározódott a vélemény, hogy az önképzőköröknek — egyéb okok folytán is — *a teljes tanári kar közreműködésével lehet teljes a működésük.* Kifejezést nyert, hogy „Az önképzőkörök összes feladata abban állana, hogy kiki a saját lelki tartalmára eszmélve ahhoz mérten irányítaná további tanulmányait, kiképeztetését s kitűzendő céljait.“ Meg volt állapítható, hogy maga az intézmény megérdemli a fölkarolást, mert a mutatkozható hibák és tévedések „egész határozottan az intézmény eddigi ezerféle s majdnem mindig gyarló szervezetének tulajdoníthatók.“ Mindezek után a Tanítóképző-intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének közgyűlése Kolozsvárott 1900. június 5-én Simkó Endre előadói javas-

lata után kimondotta a többek között, hogy 1. „Az ifjusági (önképző)-körnek általános célja, hogy általa az ifjuság a társas szellem ápolására, az önművelési munka megszeretésére, egymásnak kölcsönös megbecsülésére neveltesék; különös célja, hogy általa életre keltessenek s megismerhetők legyenek a növendékek bármily irányu alapterhetségei s hogy általa jusson a növendék is tudatára a maga erőinek; hogy serkentessék a növendék e tulajdonságoknak az önművelés által való kiképzésére s hogy ezen önmunkásság helyes irányban legyen föntartható.“ Kimondotta a közgyűlés, hogy 2. „Az önképzőkör felőleli mindazon tárgyakat, melyekben a tehetség különböző fajtái nyilvánulhatnak, tehát mivelheti az iskolai összes elméleti és gyakorlati tárgyakat“ s kimondta, hogy 4. „Kivánatos, hogy az önképzőkör munkájában az egész ifjuság s az egész tanári kar részt vegyen“ stb.

A tanítóképző-intézeti tanárok egyesült összességének középontilag működő szerve, a választmány, majd meg azután maga a közgyűlés is végezte tehát a maga tárgyalásait s kihámozta, megállapította a főbb elveket, kialakította a helyes önképzés képét s mégis, mindezek után is azt kell mondanunk, hogy az önképzőkörök kérdésében mozdulni mai napiglan is alig tudunk. Nem egy önképzőkör most is egészen a régi alapokon, a régi, — mint már említettem, — azóta már réges-régen meghaladott alapokon, munkálkodik, — jobban mondva, — vegetál. Nem egy önképzőkörnek munkássága most is csupán szépirodalmi kísérletezésekre, szavlatokra, esetleg ének- és zeneszámokra, csak néha-néha egy-egy fölölvasásra szorítkozik.

Ha a tanítóképző-intézetek értesítőit a legutóbbi évekből kezünkbe vesszük, az önképzőkörök referádáiból erre nézve nem egyszer meggyőződést szerezhetünk. Egyik tanítóképző-intézet önképzőköre — az értesítőben — egyenesen kimondja, hogy a régi „nyelvművelő társaságok“ méltó utódja akar lenni. Nyilván ez irányban működik is s ha ezen célból alakult, ám jogait kétségbe nem vonhatjuk, bár ha a tanítóképző-intézet egészen magyar vidéken munkálkodik is. — Egy másik képző-intézet, mely szintén egészen magyar vidéken van, hasonlóan ezen véleményt követheti, mert úgy nyilatkozik, hogy „a testület... megalapítja az ifjusági önképzőkört, melynek vezetésével...“, mint a magyar nyelv tanárát bizza meg.“ Egy harmadik tanítóképző-intézet már „A magyar nyelv művelése, a nemzeti önérzet fölébresztése és nemesítése, ismeretek mélyítése és öntudatossá tétele, önállóságra szoktatás“ -ról

szól, mikor önképzőkörének hivatását megjelöli. Hogy a többi között elsőnek említi a magyar nyelv művelését, teljesen igazolt, minthogy az illető képző környékén idegen ajkuak is vannak. Kiterjeszkedni óhajt azonban a többi tárgyakra is, mert hiszen azt mondja, hogy „kellő gond volt arra, hogy az önképzés keretében a tanulmányok minden ága lehetőleg egyforma elbánásban részesüljön.“

Továbbmenve találunk azután olyan értesítőt is, mely örömmel azt konstatálja, hogy „...a kör munkássága a lefolyt tanévben örvendetes haladást mutatott, amennyiben nem csupán költemények előadásával győörték a hallgatóságot, hanem komoly munkát fejtett ki az ifjuság“... — Van olyan tanítóképző-intézet, melynek önképzőköre — nyilván azért, hogy a többoldalú munkásságot úgy véli biztosíthatni, — még szakosztályokra is tagolódik, melyeknek szaküléseit az illető szaktanár vezeti, illetőleg látogatja.

Mondhatjuk, hogy általában tudatával vagyunk az „önképzőkörök“ mint ilyeneknek voltaképeni hivatásával, de a valóság mégis az, hogy az önképzőkörök nem egy helyen ma sem tudnak kivergődni a régi, megszokott formájukból, ma már egyenesen egyoldalúságukból. Ha az értesítőket kezünkbe vesszük, még azon önképzőköröknél is, melyek pedig kifejezetten a helyesebb irányt akarják követni, még azoknál is a közölt számadatokból azt láthatjuk, hogy nem az irodalmon, de csupán a szavalásokon s az ének- és zeneszámokon kívül más tárgyak, vagy tárgykörök vajmi ritkán, mondhatnók; szinte elvéve szerepelnek.

Ne hallgassuk el, ugyancsak az értesítőkből egyéb tapasztalatokat is szerezhethünk. Vannak tanítóképző-intézetek, melyeknek önképzőköröi többféle irányban egyebekben is kísérletet tesznek munkásságuk kereteinek kibővítésére. Van tanítóképzőnk, mely nagy előszeretettel vette föl programjába, hogy nagy embereink emlékezetére az évfordulók alkalmával emlékünnepeket rendez, hogy kiválóságainkat mind többször és minél hatásosabban állítsa ifjusága lelki szemei elé. Van tanítóképző-intézet, mely a pedagógiai ünnepeket honosítja, egyes tanítóképző-intézetek pedig a magyar irodalom remekeivel akarják ifjuságukat különösebben megismertetni s a női szívnek és a női jellemnek képzésére fokozottabban törekszenek. Találkozunk azután ezeken kívül önképzőkörökkel, melyek egyes speciális irányban is foglalkoznak, így gyűjtések útján hazafias célokat anyagilag is támogatnak, a hazai ipart előbbre segíteni igyekeznek, szociális kérdésekkel foglalkoznak és szociális

munkásságra törekszenek, a hét fontos eseményeit megbeszélik, a társadalmi illendőség szabályairól szót váltanak, majd meg alkoholellenes és nikotinellenes társulatokat alakítanak, állatvédelmi hasznos és kétségtelenül erkölcsnemesítő gondolatokat plántálnak; másfelé behatóbban a festéssel, olajfestéssel, ceruzarajzokkal foglalkoznak, majd u. n. mese- és játékdélutánokat rendeznek, egymás-másik tanítónőképző-intézetben pedig különösebben iparművészeti és eredeti magyaros rajztervezetekkel, plakáttervezetekkel, fafestéssel, bársonyégetéssel, üvegfestéssel, mintázással szorgoskodnak. — Ez mind nem baj! Nyilvánvalóan keresik az utat-módot önképzőkori munkásságuknak fölfrissítéséhez.

Kétségtelen, hogy a jó szándék megvan bennük. Egyes helyeken szinte a kereteket átlépni is hajlandók vagyunk, *de az összhangsatos önképzésnek kitűzött képét megformálni még sem tudjuk.* S mi lehet az oka, hogy az értesítőink közléseiből szerzett kép egyoldalúságot mutat? Én azt hiszem, hogy ennek okát abban kereshetjük, hogy *azon elvet*, melyet már 1900-i, kolozsvári közgyűlésünk is vallott, hogy az önképzőkörök munkájában a tanári testületek is lehetőleg résztvegyenek, *máig sem tudjuk* elég energiával és elég határozott formában *keresztül vinni.* Azon tanáron kívül, kit a tanári testület a maga kebeléből az önképzőkör vezetésével, jobban mondva felügyeletével megbiz, azon tanáron kívül a testület többi tagjai az önképzőkör munkásságával — bizony — meglehetősen laza kapcsolatban vannak. Már maga azon legáltalánosabb gyakorlat sem helyeselhető, mely — az önképzőkörök fogalmának helytelen magyarozatával — a magyar nyelv tanárát bizza meg az önképzőkör vezetésével. Bármennyire azon legyen is az illető tanár, hogy az önképzőkör munkássága mindenre kiterjedőleg teljes legyen, ő mégis csak szaktanár, kinek munkássága, ha egymagára hagyjuk, az összes szakokat kellőleg föl nem ölelheti. Ezzel a nyüzgő szokással egyszer már szakítanunk kellene, s egyéb módok mellett legalább váltógazdaságot kellene folytatnunk, hogy időnként más-más szaktanár kerüljön az önképzőkör vezetéséhez s munkásságának irányításához. Legegészségesebb dolog az lenne természetesen, ha a tanári testület mindegyik tagja mindenkor minél közelebbi kapcsolatban lenne az ifjuság önképzésével. Az egyes tanítási órákon az egyes szaktanárok a maguk tárgyában közös gondolatmenetben, azonos szellemi közösségben vannak tanítványaikkal. Mindegyiknek erejét, gyöngéjét legjobban megismerhetik, hajlamaikat is leginkább fölfedezhetik. Nincsen az a tárgy, különösen a tanítóképző-intézet-

ben, melynek köréből önképzési anyagot kiválasztani, abból gondolatokat kipattantani, még részletesebb s még többoldalu szemlélés folytán a tanítóképző-intézeti ifjuság érdekeinek megfelelőleg újabb eredményeket produkálni ne lehetne. Talán nem áltathatjuk magunkat avval, hogy a tanítási órákon kívül más tennivalónk nem maradt?!

Akár a pedagógiai, akár a nyelvi, történelmi, matematikai, természettudományi, avagy a művészeti tárgyak köréből bőven akadnak részletek, melyek szinte kívánják a tanítási órákon kívül való belemélyedést. Miért mellőzzük az önképzés kínálókozó segítségét, mely erősíti munkánkat és közelebb hozhat tanítványainkhoz? Ha annyit teszünk csupán, hogy fölhevítjük az ifjuság figyelmét tárgyunknak további feldolgozásra alkalmas egyes részleteire, avval még nem elégítettük ki feladatunkat. Maga a szó, tapasztalhattuk nem egyszer, elhangzik tanítványainknál, ha erősebb indítékokkal reájuk hatni nem tudunk. Ha valamelyiknek hajlamait megismertük, tanítási óráinkon kívül is közelebb férvén hozzájuk, határozottan indítsuk meg akarataikat a tovább munkálkodásra. Tennünk kell ezt annál inkább, mert sokféle tanulmányaik között ők maguk nehezkesebbek cselekvésük megindításában. Ha túlterhelésről panaszkodunk, vagy a tanítóképző-intézeteknek öt évfolyamra kibővítéséről beszélünk, sőt ha többen-kevesebben gyengébbek a megkívántató átlagnál, — az önképzés csak megkönnyítheti a közös munkálkodást. Aki hajlamával, jobb képességeivel egy-egy kérdéssel behatóbban foglalkozik, értékes és hozzá kellemes munkát végzett önmagának és hasznára lehet vele többi társainak, kikkel az ő szellemi munkájának gyümölcsseit önképzőköri együttlétük alkalmával megoszthatja. Az ilyen munkáltatás sok más sikere mellett a tárgyak kapcsolataira sem lesz értéktelen, nem lesz megvetendő az összefoglalások eszméltetésére, fölhasználható lesz az olvasásra ajánlott munkáknak az ifjuságnál közkinccsé tételére, s alkalmas lesz bármily irányu helyi vonatkozások ismeretének mélyítésére. Tanítványaink öntevékenységi kedvének fölkelte, s ezen öntevékenységnek gyakoroltatása csak hasznunkra, kárunkra semmiképen nem lehet. Igaz, hogy mindez a tanárnak munkáját is fokozottabban igényeli, de viszont meg is hozza a maga eredményeit.

És ha az iskolai studiumoknak szorosabban vett körén kívül is kedvet mutatna egyik-másik tanítványunk valamihez, az sem baj. Maga az önképzés fogalma megadja a lehetőséget bármily irányu foglalkozáshoz. Nem kell mondanom, milyen becses bárkire nézve

künn az életben is, ha rendes munkakörén kívül találni tud még valami olyan foglalkozást, melyhez kedve van, melyhez tehetséget érez, s vele magát szabad idejében hasznosan elfoglalhatja. Ez nem vonja el kötelességeinek pontos teljesítésétől, hanem igenis fölfrissíti a lelket, s új erőt ad a munkához. Mindenesetre hasznosabb pihenő ez a tétlenségnél, mely azután épen künn az életben sok rossznak szülőanyjává lehet. Éppen tanítóinknál lehetnek nagy feladataink, kiknél úgy a városokban, mint különösebben a falun e tekintetben többszörös kívánalmakkal vagyunk. Nem akarom e kérdést részletezni, nem tartom szükségesnek, hogy felsoroljak ilyen foglalkozásokat. Minden tárggyal kapcsolatban akad ilyen; a fő az, hogy *tanítványainknak szellemi, lelki fejlődésével minél melegebb közelségben legyünk.*

Terjedjen ki figyelmünk fokozottabban az ifjúsági könyvtárakra és azokban az ifjuság olvasmányaira is. Legyen gondunk rá, hogy ifjuságunk érdeklődése lehetőleg minden szakot felöleljen, s általában barátkozzék meg az ifjuság a szépirodalmi munkák mellett a szakművekkel is. Mindenkit vonjunk bele a munkásságba, hogy az önképzőkör gyűlésein tétlenül ne maradjon senki sem.

S ha esetleg az egy-egy osztálynak heti 36 órájától megijednénk? Hát bizony igaz, ami igaz, sok bizony ez, s még ekkor a „Mens sana in corpore sano“ elvének hogyan teszünk eleget?! Sok bizony az ifjuság elfoglaltsága, de hiszen igyekezzünk is segíteni rajta. Önképzőköreink pedig addig is, míg ez a kérdés végleges megoldást nyerhet, meglesznek, azokat eltörölni aligha fogjuk. Ha az önképzőkörök meg vannak, nem azon kell-e lennünk, hogy általuk, bennük az ifjuság érdekeit a legjobban gondozhassuk? Nem említve, hogy egyik tanítóképző-intézet önképzőköreinek egyik hivatásul azt is megjelöli, hogy benne az ifjuság „szabad idejét“ hasznosan tölthesse, nem kötelességünk-e, hogy éppen a túlterhelés könnyítésére s a túlterhelés helytelen következményeinek elkerülésére az önképzés terein is alkalmat keressünk. Hogy az önképzőkörök a szakiskolai jelleg céljából majdan egyenesen pedagógiai körökké alakítandók legyenek-e, ez új kérdés; jelenünkben ne feledkezzünk meg az önképzőköröknek minden irányba kiterjedő fontosságáról, s ragadjuk meg ama segítséget, melyet az önképzőkörök ma önként nyújtanak nekünk. Ne legyenek mostohagyermekünk, ellenkezőleg gondozzuk őket, foglalkozzunk velük mind gyakrabban. Tanári értekezleteinken az ifjuság önképzését minden alkalommal tegyük érdemleges és beható megbeszélés tárgyává, s

teljes erőnkkel, legjobb akaratunkkal segítsük összhangzatos életműködésükben.

Meghagyjuk természetesen az önképzőkörnek szabad levegőjét, szabad lélekzetét s nem fosztjuk meg az ifjúságot attól a kis poézistól sem, mely őt az önképzőkör deszkáin melegítheti. Nem akarjuk ifjainkat az iskolapadokba beszorítani, a világ minden kincséért sem akarjuk az ifjakat kora öregekké torzítani. Meghagyjuk az ifjui lelkesedést, az idealizmust, csak lelki kapcsolatunkkal iparodunk az ifjúságot a legtermészetesebb mederben megtartani.

Az önképzőköröknek mindenütt elsőrendű feladata legyen a hazafias szellem erősítése. Egyik képző-intézetünk külön is kifejezésre juttatja, hogy: „Önképzőkörünk egyik legszebb hivatása a hazaszeretet ápolása.“ Tudjuk, érezzük, hogy a mi, annyi fajt egyesítő „szigetországunkban“ erre fokozott szükségünk van. Tudjuk azt is, hogy a társulásból folyólag kifejlődött bajtársias együttérzésben nagy erkölcsi erő lakozik, mellyel a hazafias köztudatot kiválóan fejleszteni lehet. Legyen is az önképzőkör olyan társulás, mely *minden hasznosnak, jónak, nemesnek forrása legyen* s mely az ifjúságot minden szépre, jóra egyesítse. Vállatvetett munkásságát öntudatossággal, erős akarat és hazafias szellem hassa át, munkássága készítse elő a jövőt, s szaporítsa az ifjukornak a késő vénségben is mindvégig fennmaradó és meg-megújuló szép emlékeit!

Jankó László.

Különfélék.

Középiskolai tanárok közgyűlése.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület folyó évi július hó 2-án és 3-án Budapesten, a tudományegyetem bölcsészeti karának Trefort-kerti nagytermében tartotta meg XLVI. évi rendes közgyűlését.

A közgyűlésen nagy számmal jelentek meg a tanárok az ország minden részéből. A vallás- és közoktatásügyi minisztert dr. Macskássy József főigazgató képviselte s jelen voltak dr. Fröhlich Izidor egyetemi rektor, Beke Manó egy. tanár, Erődi Béla és Feszt Aladár főigazgatók, valamint a rokon egyesületek; nevezetesen a református tanáregyesület, a kereskedelmi szakiskolai tanáregyesü-

let, a tanítóképző-intézeti tanáregyesület, a polgári iskolai tanáregyesület, a honvédtisztképző intézetek stb. képviselői. A tanítóképző-tanárok egyesületét Mészáros Jenő egyesületi főtktár képviselte.

A közgyűlést dr. Négyessy László egyetemi tanár, egyesületi elnök vezette s azt hosszabb beszéddel nyitotta meg. Megnyitó beszédében örömmel emlékezett meg arról, hogy a tanárság kívánsága a státuszrendezés terén most már a valóság mezejére jutott azzal, hogy a tanári diploma előtt megnyitották az V. fizetési osztályt. Az igazgatók egy része a VI., a tanárok egy része pedig a VII. fizetési osztályba jutott. Ezzel a tanári pályának a többi tisztviselőkkel való egyenlő elbánás elve valósított meg. Ezután a középiskolai tantervrevízió szükségét fejtegette.

Az elnöki megnyitó után dr. Macskássy József főigazgató tolmácsolta Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter üdvözlését s biztosította a közgyűlést, hogy a miniszter állandóan szíven viseli a tanárok szellemi és anyagi ügyeit. A közgyűlés az elnök köszönő szavai után táviratilag üdvözölte a minisztert.

A társeszközök üdvözlései után először dr. Imre Sándor polg. iskolai tanítóképző-intézeti tanár „*A középiskola gyökeres reformjának előkészítése*“-ről, utána pedig Kemény Ferenc „*A tanulók önkormányzatá*“-ról tartottak előadást.

Imre Sándor azt fejtegette, hogy a középiskolák reformjának a vágya egyaránt megvan a tanárságnak, közönségnek és a kormánynak a köreiben, de az irányra nézve még nagyon eltérők a fölfogások s éppen ezért nem lehet azt már ma elintézni közmegegyezésre. Előbb a reform törekvéseket objektív alapuakká kell tenni azáltal, hogy gondosan előkészített történeti, művelődési, politikai és szorosán vett pedagógiai tanulmányok végeztesse a középiskola mai helyzetének és a szükségletekkel való viszonyának a tisztázása érdekében.

Kemény Ferenc érdekes előadásának befejezéseül a következő tetteket terjesztette elő: 1. A tanulók öntevékenysége és önkormányzata a dolog természeténél fogva szabad szervezést és fejlődést igényel, amely számol az intézet helyi és egyéni viszonyaival. 2. A tanuló ifjuság öntevékenységét hazánkban legjobban a hagyományos önképzőkörök biztosítják, amelyeket a kor követelményeinek megfelelően, esetleg külön szakkörök szervezésével lehetőleg egyetemes alapra kell fektetni. 3. A tanulók önkormányzata dolgában a külföldi példákkal szemben nagy óvatosság ajánlatos. Kezdetben beérhetjük a tanulók közül osztályonként alakított

esetleg háromtagu (bajtársi, bizalmi) választmányokkal, amelyek az osztályfőnökökkel 1—2 hetenkint közös megbeszélésre ülnek össze, amikor is az osztálynak vagy egyeseknek kívánságai, panaszai, stb. szóvátehetők.

Az első nap délutánját a szakosztályok ülései foglalták le. A klasszika-filológiai szakosztály ülésén Hajtai Ferenc (Jászberény) a latin nyelv tanításának reformjáról, a földrajzi szakosztály ülésén dr. Vargha György (Budapest) a földrajztanítás reformjának sürgősségéről, a testnevelési szakosztály ülésén pedig Kmetykó János (Budapest) a svéd-dán testgyakorló rendszerről, Lenkei Lehel (Budapest) a testnevelés és tornatanítóképzés viszonyáról és László Gyula (Kolozsvár) a tizperces tornázásról tartott előadást.

A legnagyobb érdeklődést a *matematikai és fizikai szakosztály ülése* keltette, ahol a középiskolai matematikai és fizikai oktatás reformját beszélték meg enquete-szerűleg. Az egyesületnek e tárgyban tartott írásbeli enquete-jére beérkezett feleleteket Mikola Sándor, a gyakorlati szempontokat pedig dr. Goldziher Károly műegyetemi m. tanár ismertette.

A közgyűlés folytatólagos tanácskozását 3-án délelőtt tizenegykor nyitotta meg Négyessy László elnök, felolvastatván a beérkezett üdvözlő táviratokat.

Zemplén Győző műegyetemi rendes tanár tartott előadást a fizika középiskolai tanításának reformjáról. Szerinte a mai rendszer nem gyümölcsöző az elvont fogalmak miatt; több eredménnyel járna egy tisztán leíró gyakorlati fizikát tanítani, mely a középiskola céljainak jobban megfelel. Többek hozzászólása után a közgyűlés méltatva az előadás érveit, egyhangulag elhatározta a tervezetet előkészítő reformbizottság megalakítását.

Tudomásul vette a közgyűlés a szakosztályi beszámolókat, nemkülönben Sajó Sándor főtitkár évi jelentését is, ki végül közölte, hogy az egyesületi tagok száma harmadfélezernél több.

Tudomásul szolgáltak Müller József pénztárnoknak, Rados Ignácnak a segélyzólalapról és a fürdő-konviktusról és Fröhlich Károlynak évi működéséről szóló jelentései, a felmentvény megadása mellett.

Következtek az indítványok. Kettőt Négyessy László terjesztett be. Az egyik báró Eötvös József születésének századik évfordulójának megünneplésére, a másik az államvasuti iskolafentartóktól átvett tanárok fizetésekiegészítése iránt a miniszterhez intézendő fölterjesztésre vonatkozik. Mind a kettőt elfogadták.

Hasónlókép elfogadta a gyűlés Székely István három egymástani indítványát, melyek értelmében elhatároztatott, hogy: 1. közös agitáció indítandó az ügyvezetésben jelenleg túltengő jogászhivatali beszüntetése, illetve szakszerű igazgatás létesítése céljából; 2. megkeresendő a miniszter az iránt, hogy a jövőben a tanári kinevezések az év meghatározott napjain történjenek, például január és július első napjain; 3. ugyancsak a miniszterhez felirat intézendő a tekintetben, hogy az új nyugdíjtörvény előnyei a már nyugalmazott tanárookra, nemkülönben a már nyugdíjas tanári özvegyekre is visszahatólag kiterjesztessenek.

Miután elhatározták, hogy a legközelebbi közgyűlést 1913. február 1-én és 2-án fogják megtartani, hozzájárultak ahhoz, hogy a birói telep mintájára Budán egy tanári családi háztelep létesíttessék.

Délután két órakor a közgyűlés véget ért.

Középiskolai normál felszerelési jegyzék.

Az Országos Paedagógiai Könyvtár és Tanszermuzeum Tanácsa és szakbizottsága a vallás- és közoktatásügyi minisztérium megbízásából a múlt évben összeállította a középiskolai tanszerfölszerelési jegyzéket, melyet a minisztérium 1911. október hó 20-án kelt 102345. sz. rendeletével helyben is hagyott. A miniszterileg helybenhagyott fölszerelési jegyzéket a Tanszermuzeum elnöksége most külön lenyomatban is kiadta hat kis füzetben. Az első füzetben a *Történelmi fölszerelés*, a másodikban a *Földrajzi fölszerelés*, a harmadikban a *Latin és görög nyelvi és görögpótló irodalmi fölszerelés*, a negyedikben a *Rajzoló és ábrázoló geometriai fölszerelés*, az ötödikben a *Szabadkézrajzi tanszerek és egyéb fölszerelési tárgyak* és a hatodikban a *fizikai tanszerek fölszerelési jegyzéke* található. A fölszerelési jegyzékek részletesen foglalkoznak nemcsak a szükséges eszközökkel, hanem a megfelelő szertárak és tantermek butorzatával is. Minden jegyzéknek két főrésze van: az *alappölszerelést* és a *kiegészítő fölszerelést* tartalmazó része. A fizikai fölszerelés jegyzékét ezeken kívül kiegészíti a *tanulók gyakorlataihoz* szükséges eszközöknek a külön csoportosítása. Utóbbiaknak nagy része meg van az alap- és kiegészítő jegyzékben is.

Vegyesek.

Az állami tanító- és tanítónőképző-intézetek kir. szakfelügyelősége. A szakfelügyelői intézmény, melynek önállósításáért a tanítóképző-intézeti tanárság az utóbbi években állandó, kitartó küzdelmet folytat, fejlődésében egy nagy lépéssel haladt előre. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ez év folyamán a tanulmányi szempontból fontos ezen szervnek munkakörét jelentékenyen kibővítette: *hivatali minőséggel* látta el s a következő címmel ruházta fel: „Az állami tanító- és tanítónőképző-intézetek kir. szakfelügyelősége.” A megnövekedett munkakör végzésére *Farkas Sándor* kir. szakfelügyelő mellé a minisztérium szolgálattételre berendelte *Mészáros Fenő* állami tanítóképző-intézeti tanárt s a következő tisztviselőket: *Szalatsy Richárd* tanítóképző-intézeti gyakorló iskolai tanítót és *Szarvas János* okl. tanítót, egyetemi joghallgatót. A hivatal helyisége VII. ker., *Ilka-utca 32. szám* alatt van.

Igazgatói kinevezés a VI. fiz. osztályba. Vallás és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *Ember Károlyt* a budapesti katolikus tanítóképző-intézet igazgatóját a VI. fizetési osztályba kinevezem.

Kelt Bad-Ischlben, 1912. évi augusztus hó 13.

Ferencz József s. k.

Gróf Zichy János s. k.

Tanári kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter kinevezte: *Holzmann Ferenc* győri állami tanítónőképző-intézeti tanárt a VII. fizetési osztályba. — *Horváth Adolf* iglói állami tanítóképző-intézeti tanárt a VII. fizetési osztályba. — *Kirchnerné Petrasevich Mária* budapesti VI. ker. állami tanítónőképző-intézeti tanítónőt a VII. fizetési osztályba. — *Palotainé Békei Józsa* budapesti II. ker. állami tanítónőképző-intézeti tanítónőt a VIII. fizetési osztályba. — *Patyiné Láng Mária* szabadkai áll. tanítónőképző-intézeti tanítónőt a VIII. fizetési osztályba. — *Kovács Dezső* sárospataki áll. tanítóképző-intézeti tanárt a VIII. fizetési osztályba. — *Belitzky Gusztáv* losonci állami tanítóképző-intézeti gyakorló-iskolai tanítót a VIII. fizetési osztályba. — *Balogh Kálmán* sárospataki állami tanítóképző-intézeti gyakorló-iskolai tanítót a VIII. fizetési osztályba. — *Feketéné Hofbauer Izabella* eperjesi áll. tanítónőképző-intézeti gyakorló-iskolai tanítónőt a VIII. fizetési osztályba. — *Botos Imre* székelykeresztúri áll. tanítóképző-intézeti gyakorló-iskolai tanítót a VIII. fizetési osztályba. — *Kristófczak Lajos* stubnyafürdői áll. tanítóképző-intézeti gyakorló-iskolai tanítót a VIII. fizetési osztályba. — *Tandcs Imre* sárospataki állami tanítóképző-intézeti segédtanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Szentgyörgyi József* aradi állami tanítóképző-intézeti gyakorló-iskolai tanítót a IX. fizetési osztályba. — *Csukás Zoltán*

stubbyafürdői állami tanítóképző-intézeti segédtanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Terpinszky* Vilmos modori állami tanítóképző-intézeti segédtanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Kovács* Ábel bajai állami tanítóképző-intézeti segédtanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Lux* Gyula kolozsvári állami tanítóképző-intézeti segédtanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Žala* István székelykereszturi állami tanítóképző-intézeti tanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Nagy* Sándor pápai állami tanítóképző-intézeti segédtanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Tarján* Gyula állami tanítóképző-intézeti tanárt a X. fizetési osztályba. — *Téger* Béla okl. tanítóképző-intézeti tanárt a máramarosszigeti állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Szmetana* József okleveles tanítóképző-intézeti tanárt az aradi állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Mánczos* Zoltán okl. tanítóképző-intézeti tanárt a csáktornyai állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Orbán* Béla szegvári áll. el. isk. tanítót a máramarosszigeti állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba gyakorló-iskolai tanítóvá. — *Drozdy* Gyula hajdunánási róm. kath. el. népiskolai tanítót a modori állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba gyakorló-iskolai tanítóvá. — *Kaposi* Károly branyicskai áll. el. isk. tanítót a csurgói áll. tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba gyakorló-iskolai tanítóvá. — *Tóth* Mihály sárospataki községi elemi iskolai tanítót a sárospataki áll. tanítóképző-intézet gyakorló-iskolájának tanítójává a X. fizetési osztályba. — *Szelényi* Dezső okl. tanítóképző-intézeti tanárt a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Szalatsy* Richárd ózdi elemi iskolai tanítót állami tanítóképző-intézeti gyakorló-iskolai tanítóvá a XI. fizetési osztályba. — *Turcsányi* Olga okl. zenetanítónőt az állami Erzsébet Nőiiskola felsőbb leányiskolájához a XI. fizetési osztályba segéd-tanítónővé.

Áthelyezések. A vall. és közoktatásügyi m. kir. miniszter áthelyezte: *Gyémánt* Miklós pápai áll. tanítóképző-intézeti tanárt a kiskunfélegyházi állami tanítóképző-intézethez. — *Lengyel* Gyula székelykereszturi állami tanítóképző-intézeti tanárt a pápai állami tanítóképző-intézethez. — *Diviaczky* Rezső sárospataki áll. tanítóképző-intézeti tanárt a kolozsvári áll. tanító- és tanítónőképző-intézethez. — *Dienes* Károly, csáktornyai áll. tanítóképző-intézeti tanárt a sárospataki állami tanítóképző-intézethez. — *Balázs* Endre máramarosszigeti áll. tanítóképző-intézeti tanárt a modori állami tanítóképző-intézethez. — *Keszler* Károly aradi áll. tanítóképző-intézeti tanárt a máramarosszigeti állami tanítóképző-intézethez. — *Buschmann* Gyula losonci áll. tanítóképző-intézeti tanárt az aradi állami tanítóképző-intézethez. — *Bergmann* József modori áll. tanítóképző-intézeti tanárt a pozsonyi áll. tanítónőképző-intézethez. — *Balogh* Kálmán sárospataki áll. tanítóképző-intézeti gyakorló-iskolai tanítót ezen minőségében a kolozsvári áll. tanítóképző-intézethez.

Hivatalsszolgai kinevezés. A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter kinevezte *Sztipics* Antal napibéres szolgát az orsz. Paed. Könyvtár és Tanszermuzeumhoz hivatalsszolgává. — *Székely* Lajos napibéres szolgát az orsz. Paedagógiai és Tanszermuzeumhoz hivatalsszolgává.

Nevelőnöi kinevezés. A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter kinevezte *Kriszó* Anna polg. iskolai okleveles tanítónőt az állami Erzsébet Nőiskolához a XI. fizetési osztályba bennlakó nevelőnővé. — *K. Nagy* Gabriella okleveles középiskolai tanárt a szabadkai állami tanítónőképző-intézethez nevelőnővé.

Halálozás. Botos Imre, a székelykereszturi m. kir. állami tanítóképző-intézet gyakorló-iskolájának tanítója aug. hó 10-én d. e. 8 órakor 48 éves korában kinos szenvedés után meghalt. Legyen nyugalma csendes!

Pályadíjat nyert férfikari ének. A debreceni ref. főiskola Kövesdy-pályázatán férfikarok jutalmazására kitűzött három díjból a második díjat Kovács Dezső sárospataki tanítóképző-intézeti tanárnak «Te tul vagy már, nincs kétség utadon» jeligéjű férfikara (gyászdal) nyerte el. Igaz szívből gratulálunk a sikerhez!

Kinevezések az orsz. izr. tanítóképzőhöz. A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter kinevezte dr. *Sós* Ernő budapesti orsz. izr. tanítóképző-intézeti segédtanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Márki* Ábrahám budapesti orsz. izr. tanítóképző-intézeti gyakorló-iskolai tanítót a IX. fizetési osztályba.

Tankönyv kitiltás. A vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszter f. évi június hó 21-én kelt 74,292. számú rendeletével. Nedelykovic Milán «Egyetemes Földrajz» című tankönyvének III. kiadását, mivel súlyos közjogi hibákat tartalmaz, amelyeket szerző előzetes figyelmeztetés dacára könyvének ezen újabb kiadásában sem igazított ki — az összes magyarországi tanító- és tanítóképző-intézeteknek használatából kitiltotta.

Pályázati hirdetés.

A székelykereszturi állami tanítóképző-intézetnél elhalálozás folytán megüresett gyakorló isk. tanítói állásra pályázat hirdetik.

Pályázhatnak oly okl. elemi vagy polgári isk. tanítók, esetleg tanítóképző-intézeti okl. tanárok, akik huzamosabb tanítási gyakorlatot tudnak igazolni.

Az ezen állással járó köteleességek közé tartozik, a tanítójelöltek gyakorlati kiképzésén kívül a mindennapi és ismétlő gyakorló-iskola, továbbá az ifjusági egyesület, valamint az ifjusági könyvtár összes ügyeinek külön díjazás igénye nélkül való ellátása.

Az állás a X. fizetési osztály 3. fokozatának megfelelő fizetésből, a szabályszerű személyi pótlékból és lakásbérből álló illetményekkel javadalmaztatik, a kinevezett tanító azonban fokozatosan a VIII. fizetési osztályba léphet elő.

A vallás- és közokt. m. kir. miniszterhez címzett s kellőkép felszerelt (születési anyakönyvi kivonat, minden rendű tanulmányi bizonyítványok, szolgálati bizonyítványok, családi értesítő) pályázati kérvények az udvarhelyvármegyei kir. tanfelügyelőhöz küldendők azon kir. tanfelügyelőség útján, amelynek területén a pályázó ezidőszerint működik, vagy tartózkodik. *Csak ezen szabályszerű úton beérkezett kérvények fognak figyelembe vettetni.*

Pályázati határidő 1912. évi október hó 15-e.

Az idei nagy szünetben külföldi tanulmányuton voltak:

a) *Farkas Sándor* kir. szakfelügyelő, a hágai kongresszuson.

b) *Tanítóképző-intézeti tanárok:*

1. <i>Szekely György dr.,</i>
Erzsébet-nőiskolai tanár	}	A hágai kongresszuson és a németországi tkp.-intézeti kísérleti lélektani munkálatok tanulmányozásán.
2. <i>Imre Sándor dr.,</i> polg. isk. tanítóképző-intézeti tanár		
3. <i>Nagy László,</i> c. igazg.		
4. <i>Kárig Emil</i>	}	Német- és Svédországban a kézügyesség tanulmányozására.
5. <i>Bizell Margit</i>		
6. <i>Diviaczky Rezső</i>	}	Drezdában rajzpedagógiai kongresszuson, azonkívül a németországi rajzoktatást tanulmányozták.
7. <i>Bokor Irma</i>		
8. <i>Éber Sándor</i>		
9. <i>Hidegh Béla</i>	}	Jénában, saját szaktárgyaikban való tökéletesítés és a saját szaktárgyaiknak a németországi és esetleg a svájci tkp.-intézetekben való tanítás megfigyelése szempontjából.
10. <i>Wohlmuth István</i>		
11. <i>Éber Rezső</i>		
12. <i>Maurer Mihály</i>		
13. <i>Lux Gyula</i>		
14. <i>Szondi János</i>		
15. <i>Kraft József</i>		
16. <i>Gerencsér István</i>		
17. <i>Pinkert Zsigmond</i>	}	Németországi és svájci ifjúsági egyesületek, ifj. könyvtárak tanulmányozására.
18. <i>Tabódy Ida</i>		
19. <i>Pálmay Lenke</i> ig.	}	A hágai kongresszuson és a németországi, esetleg svájci tkp.-intézetek beléletének tanulmányozásán.
20. <i>Köveskúti Jenő</i> ig.		
21. <i>Wágner János</i> ig.		
22. <i>Barcsai József</i>	}	A németországi tkp.-intézeti kísérleti lélektani munkálatok tanulmányozására
23. <i>Patyi István</i>		
24. <i>Rössler Béla</i>		
25. <i>Sághi Tamás</i>		
26. <i>Quint József</i>	}	A zschoppai (Szászország) tkp.-intézeti kísérleti lélektani tanítás tanulmányozására.
27. <i>Vizhányó Károly,</i> kassai r. kath. intézeti tanár		
28. <i>Végh Ferenc,</i> pozsonyi r. k. tanítónőképző ig.	}	Drezdában a rajzi kongresszuson.
	}	A németországi és svájci tanítóképző-intézetek beléletének tanulmányozására.

c) *Apponyi-Kollégiumi hallgatók:*

29. <i>Bezszilla Ilona</i>	}	A genfi földrajzi kurzuson.
30. <i>Sebestyén Irén</i>		
31. <i>Kovács Ferenc</i>	}	Finnországban a finn-ugor nyelvészetet tanulmányozni.
32. <i>Mesterházy Jenő</i>		
33. <i>Schneider Dézso</i>		
34. <i>Fekete József</i>		
35. <i>Lakos József</i>		
36. <i>Langhmár Ferenc</i>		
	}	A jénai szüneti tanfolyamon saját szaktárgyaikban való tökéletesítés és az ottani környékbeli tkp.-intézetek tanulmányi rendjének megfigyelésére.

GYAKORLÓISKOLA

ROVATVEZETŐ: URHEGYI ALAJOS.

A „Gyakorlóiskola“.

Egy alakjára tetszetős, tartalmára rendkívül értékes gondolat öltött testet. Megszületett a „Gyakorlóiskola“.

S mikor az új lap keretét akarom megállapítani, elgondolodom.

Azt mondják, a tanítás művészet. A tanítás művészete megkívánja a maga tanító művészeit, akik Istentől nyert képességükkel áldoznak hivatásuknak. S ez mégsem elég! Az igazi tanító-művész ne csak veleszületett képességű legyen, ami végre is leginkább csak a külsőségekben nyilvánul, ne csak azért csinálja azt *ugy*, amint csinálja, mert belső énje *ugy* diktálja, hanem öntudatos gondolkodás párosuljon az isteni adománnyal.

A tanító legyen művésztanító — Isten kegyelméből, s gondolkodáson alapuló öntudatos munkát végző tanító — önmaga akaratából.

Minő nemes, szép gondolat ehhez segédkezet nyújtani! Mintát adni a tanító kezébe, nem azért, hogy azt szolgálilag utánozza, hisz akkor lelkének legszebb kincsét, az alkotóerőt gázolja meg, hanem azért, hogy azt olvasva, az esetleg nem ismert, új gondolatok megtermékenyítsék lelkét s az új szempontok munkásságának új utat jelöljenek meg. S mindezt nem elméletileg elmondva, hanem az iskola életéből kiszakítva, gyakorlatban bemutatva.

A sablon öl. A sablon megakadályozza a fejlődést. Hány tárgy tanítási eredménye szenved csak azért, mert módszere sablon közé van szorítva s még nem akadt senki, aki a sablon korlátjait széttörve, a tanításmenetnek új irányát jelölje meg. A konzervatív, a régtől rég kitaposott úton haladó tanítás gyakran illuzórius értékű eredményeket produkál. A gondolkodó tanító, bár betartja a módszer általános utasításait, utjában jobbra-balra tekint, újabb ösvényeket keres, melyeken könnyebben s biztosabban érhet a célhoz. Az ilyen keresve-kutatva haladó tanító munkájának eredménye az *új módszer*. Az ilyen keresve-kutatva haladó tanító munkája eredményeként használjuk oly sokan munkánk megkönnyítésére s ered-

ményének biztosítására a fonomimika módszerét s az újabb modern vivmányokat.

Ki tudja hány kitűnő gondolat marad meg egy-egy iskola négy fala között, holott értékénél fogva megérdemelné, hogy közkinccsé váljék.

Gondoljunk egy pillanatra az oly gyönyörű lendületet nyert gyakorlati kiképzésünkre. Egy-egy előkészítés, bírálat alkalmával hány gondolat, ötlet merül fel szinte önmagától, az előállott helyzettől teremtve. S egy-egy ilyen hirtelen előálló gondolat akárhányszor egész további munkánknak új irányt szab.

S ezek a gondolatok akárhányszor ott maradnak abban az intézetben, akárhányszor annak a teremnek a négy fala között ahol születtek s legfeljebb az órát követő tíz perces szünet beszélgetéseinek érdekes tárgyát képezi, holott akárhányszor egy egész új módszer kialakulására volna termékenyítő hatással.

S mikor még sok-sok ilyenfajta gondolat foglalkoztat, ime, önmagától áll elő a „Gyakorlóiskola“ kerete. Nyújtsunk a tanító-ságnak minden eljárásunkat megokoló, szép mintatanításokat, tanítási tervezeteket, *főleg olyanokat, melyekben egy-egy új gondolat, egy-egy új irányító eszme merül fel* s amelyekből ezen új gondolat gyakorlati értéke és kivitele világosan látszik. Egy-egy felmerült értékes gondolatot ne rejtünk el, hanem bocsássuk közre, kamatoztassuk. Akinek a lelkében visszhangra talál, hadd simítsa egyéniségéhez s gazdagodjék vele egyéni eljárása, egyéni módszere. S amint így tanításművészetünket folyton gazdagítva haladunk előre, egy kicsit nézzünk szét, hogy mi történik a külföldön. S ha látunk valamit, ami tetszetős, ne ültessük át hozzánk egyszerre jó magyar szokás szerint nagy dicsőítgetés között, hanem mérlegeljük, értékeljük, vajjon a mi viszonyainkhoz alkalmazva hasonló értékű-e s ha igen, vegyük be vezető gondolataink közé, ha nem, haladjunk el mellette.

Igy látom magam előtt a „Gyakorlóiskola“ tartalmának keretét. Ezt a keretet azonban végleg leszegezni vétek volna a gondolat fejlődése szempontjából. A „Gyakorlóiskola“ gondolata oly gazdag tartalmu, hogy fejlődés közben önmaga fogja a kereteket megállapítani.

A „Gyakorlóiskola“, mint a „Magyar Tanítóképző“ melléklete, ezidőszert még a lap elterjedtségénél fogva nem jut abba a kézbe, ahová szántuk s inkább a jövő generációjához szól. De érzem, hogy a gyakorlati alapra helyezkedve olyan, a tanító

mindennapi életébe vágó tartalmat nyújtunk, hogy a tanítóság önmaga fogja elhárítani a „Gyakorlóiskola“ nagyarányu elterjedésének igazán kicsiny akadályait.

Amikor a „Gyakorlóiskola“ a jelen számmal megindul, hálátt lanság volna, ha mély tisztelettel s igaz szeretettel ne emlékezném meg Farkas Sándor kir. szakfelügyelő Úrról, kinek egyik legértékesebb gondolata volt a „Gyakorlóiskola“ létesítése és Dr. Neményi Imre miniszteri tanácsos Úrról, ki az ő kiváltságos pedagógiai érzékével az első pillanatra átérezte a gondolat fontosságát a lap megjelenésének minden akadályát elhárította.

S én szerényen, de igaz lelkesedéssel kezdek munkámhoz. A szép, nemes gondolatok megtermékenyítették lelkemet s erőt adtak, hogy e rovat vezetését átvegyem. Teszem ezt abban a tudatban, hogy nagy gondolat megvalósítására adom csekély erőmet, teszem azt abban a reményben, hogy a tanítóképző tanárság átérezve a gondolat nagy fontosságát, szívesen fogja segítőkezét nyújtani.

Adja Isten, hogy e gondolat, mely e pillanatban testet öltött, termékenyítő erővel hasson azoknak lelkére, kik nemzetünk kulturájának előrevitelében fáradságot nem ismernek, akadályt nem látnak.

Urhegyi Alajos.

Mintatanítás. Ének.

A modern módszeres tanítási eljárást domináló vezérelvek: a *koncentráció*, vagyis a tanítási tárgyak között összefüggést, kapcsolatot létesíteni, hogy az ifjuság oktatónevelésében ne csak összhangot teremtsünk, hanem azt meg is valósítsuk. A *cselekvő szemlélet*, hogy minden tárgy tanításában a szemléltetés képezze az alapot, a közvetlen szemlélet, az érzékeltetéssel az appercepció élénk lélektani tevékenységét, a képzetek és fogalmak keletkezését, azok maradandóságát, felujtását, helyes itéletek és következtetések alkotását, az érzelmek felébresztését csakis az állandó, a közvetlen szemléltetéssel mozdíthatjuk elő sikeresen. Az *alkotó munka*, az ifjuság tevőleges résztvevése a figyelem fokozását, tartósságát, a tanítás alaki és tárgyi céljainak eredményességét, a produktív munkásságot segíti elő.

Az említett vezérelvek indítottak arra, hogy énektanításunk eddigi sablonos s mondhatnám száraz módszeres kezelésében olyan

változásokat létesítsek, amelyek a tanító módszeres eljárását nemcsak jelentékenyen megkönnyíti, hanem tanítását elbeszélés, rajz, kép, tárgyi szemlélet és játékkal illusztrálva kedvessé, rokonszenvesse, vonzóvá teszi, szimbolikus menete a tanítási anyag elsajátítását hathatósan támogatja, az ifjúságot szellemileg és fizikailag állandóan foglalkoztatja, amely az összhangzatos oktató-nevelésnek legfőbb biztosítékát képezi.

Ezekután leirom egy mintatanításumat, amelyet intézetünk (a budapesti VI. ker. áll. tanítónőképző) gyakorló iskolája III-ik osztályában, a képzőintézeti negyedéves növendékek jelenlétében tartottam.

Tétel. Átmenet a hallás utáni énektanításról a hangjegykutatásra.

Tárgy. A cinege dallam betanítása hallás után.

Tanításom irányja főbb vonásaiban a következő:

Ismerkedés. Jó napot! Idejöttem, hogy megismerjelek titeket, mert nagyon szeretem a gyerekeket és ezért megtanítlak titeket valami szépre. Akarjátok? Figyelni fogtok reám?

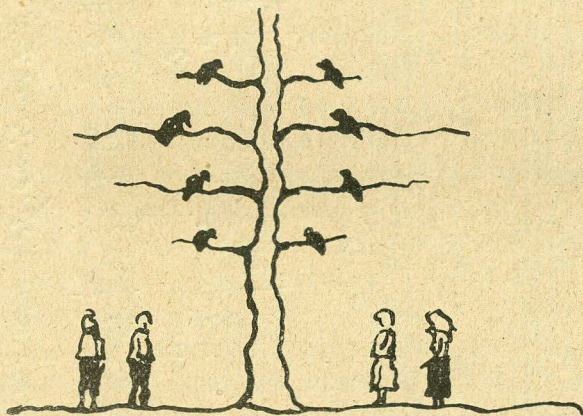
Kapcsoló ismétlés. Emlékeztek a madarak és fák napján mit mondott nektek a tanító bácsi a madarakról? Ismertek olyan madarakat, amelyek énekelnek? Milyen madaraknak hívják ezeket? Nevez meg néhányat Ilonka! Tengelic, pintyőke, cinege, fülemüle stb. (A tanító képen vagy természetben szemlélteti.) Nálunk laknak állandóan? Ha elköltöznek, még hogyan nevezhetjük? Mikor költöznek el és mikor jönnek vissza? Miért költöznek el? Hát most milyen évszak van?

Elbeszélés. A múlt napokban kimentem az erdőbe sétálni. Egyszer csak énekhangok ütik meg füleimet. Megállok és figyelek! Madár és gyerek hangokat hallok. Közelebb megyek, hát egy fán madárkák, a fa alatt pedig kis fiúk és lányok voltak vegyesen és így énekeltek.

Hangulatkeltés. (A tanító elénekli a dalt harmonium kíséret nélkül.) Tetszik nektek? Akarjátok megtanulni? Hogy hívják azokat a madárkákat, amelyek így énekelnek: cin, cin, cin? (A tanító a cinegét bemutatja és főbb vonásaiban szemlélteti.) Nohát vegyettek elő a füzetet, és rajzoljuk le a fát, a cinegét, a kis fiukat és lányokat! (A tanító a táblára rajzol.) A vízszintes vonal a föld. A földben a gyökér. A gyökérből nő ki a törzs, amely felfelé vékonyodik. A törzsből terjednek szét az ágak. (Jobbra és balra 4 ág.) Az ágakra a cinegék szálltak. Jobbra 4, balra 4. A fa alatt kis fiúk és leánykák játszadoztak. Most a tanító ismét elénekli a dalt,

cselekvőleg szemléltetve. Az alsó kis ágon levő cinege mélyebben, a felette levők magasabban énekelnek. A baloldali cinegékre mutatva énekli az I. motivumot alulról fölfelé, mint a cinegék dallamát. A II. motivum a gyerekek dallama. A III. motivum éneklése közben ismét mutatja a jobboldali cinegéket felülről lefelé. A IV. éneklésénél pedig a kezeivel hívólag integet. Az V—VI. motivumok éneklése után elülről énekelik az I—IV-eket. Ezután a tanító együtt énekel a gyerekekkel, *mindig mutogatva a cinegékre.*

Néhány kísérletezés a hangérzeteket felébreszti, és az apperpiálás élénken történik. Az appercepció után következik a reprodukció, amikor a gyerekek emlékezet után értelmesen éneklük a dallamot és szövegét. A szöveget és dallamot azonnal társítva ta-

nítjuk, mert maga a nép is a népdaloknak a szövegét és dallamát nem külön-külön, hanem együttesen tanulja és sajátítja el.

A következő fokozat a *tempo, idő.* Mivel a cinegék gyorsan és röviden éneklük a cin, cin, cint, a gyerekek is élénken szoktak játszani, ezért ezt a dalt is *élénken* énekeljük. Gyakorlás!

Ezután a *dinamikai* (hangerő) fokozat. Mivel a cinegék hangja gyenge, ezért a cinegék dallamát *halkan*, a gyerekek hangja pedig erősebb, tehát a gyerekek dallamát *erősen* énekeljük! Gyakorlás!

Játék. Azt énekeljük: játszani, dalolni, mulatni! Tehát mi is játszunk, daloljunk és mulassunk! A gyerekek körbe állanak. Aztán élénken, de röviden és halkan énekelik a cinegék dallamát, erősebben a gyerekek melódiáját. Az V—VI. motivumok éneklésénél egymás kezét megfogva körbe forognak, de az I—IV. motivumok éneklése közben ismét állva dalolják a cinegék és gyerekek szerepét. Gyakorlás. A tanító harmoniummal kíséri a gyerekek énekét.

Glenkeu;

Cinege dal.

Siöveg e daltam. Daltiky Vilmossal.

Enck

I e II. h. III. e. IV.

Cin, cin, cin, cin. Kes. ves ci-no. ge. Cin, cin, cin, cin, re-pülj te r. de!

Harmo-
nium

vege.

e. V e VI.

Re-pülj kor-fänk jül-17a-ni. Da-let. ni is mu-tal. ni!

Stultot a vegeig.

Stultot a vegeig.

Az *erkölcsi tanúság levezetése*, hogy az éneklő madarakat és fészkeiket ne bántsuk, mert a bogarak pusztításával sok hasznot tesznek az emberiségnek.

Befejezés. Tetszett nektek ez a dal? Szép volt? Szerettek most engem, hogy ilyen szép dalra tanítottalak? Mert figyelmes és jó gyerekek voltatok, ezért más alkalommal is tanítlak titeket. Ott-hon is énekeljétek el szüleiteknek és tanítsátok meg a testvéreiteket is. Magánfoglalkozásul emlékezet után lerajzolja a fát a cinegékkel, a kis fiukkal és lányokkal, aztán a szöveget aláírjátok.

Megokolás.

1. Ez az énektanításom a beszéd- és értelemgyakorlattal kapcsolatos tanítás. A tanítás menete: pszichologikus. Iránya: induktív. Tanalak: analitikus.

2. Ismétlésül összefüggést létesítünk a madarak és fák napjával. Ez egy fontos módszertani mozzanat.

3. Bevezetésül olyan elbeszélést fűzünk, amely ne csak a valószínűség látszatával bírjon, hanem mint tény megtörténhetik.

4. Szemléltetés. A cinegét vagy kitömve, vagy képen, lehetőleg más éneklő madarak társaságában mutatjuk be.

5. Cselekvő szemlélet. A fa lerajzolása a tanító által. A tanító mutatja a cinegét a fa ágain, mikor a dallamát éneklí vagy énekelteni. Hívólag integet a kezeivel.

6. A gyerekek aktivitása. Részt vesznek a rajzolásban, intetésben, éneklésben és játékban. Magánfoglalkozás.

7. Lélektani funkciók. Apperqipialás, az első éneklésekkel a hangérzetek felébresztése, ebből származó hangképzetek és végül az egész dallam fogalommal egyesül a gyermek lelkében. A reprodukcióval a dallamképzetet társulva a szoképpzettel felidézük. Ez alkalommal az időre és hangerőre is kiterjeszkedünk. Érzelmi mozzanatok gerjesztése, az éneklő madarakkal való kiméletes és szeretetteljes bánásmód. Produkció: a paedagógia értékesítése a játékkal. Az egész lélektani folyamat: az alaki és tárgyi képzés.

8. Zenei szerkezete. Melodikai. A tonikai hármashangzat alulról fölfelé; a felső tetrachord diatonikusan lefelé vezetve. A tonikai hármashanggal felülről lefelé és az alsó tetrachord diatonikusan lefelé vezetve. A dominánsból diatonikusan le és fel. Végül az első rész ismétlése, könnyen tanulható és tisztán intonálható hangközök. Ritmikailag. Egy ütemtagra egy negyedérték és egy ütemtagra metrikai felezéssel két nyolcad érték. Tempo: élénk; dinamika: halk és erős.

A következő tanításom: bevezetés a hangjegyektatásba, mely alkalommal a fa ágaiból a vonalrendszert, a cinegék dallamából a hangok magasságbeli különbségét, a cinege kezdő betűjével a C hangjegyet ismertetem. Rávezetem az énekkönyv használatára, lépcsőnként szimbolikusan felépítem a kemény C létrát, a hangközők gyakorlására a természetből és a népeletből merített példákat használok fel. Tétéleimre vonatkozó tanításaimat e lapok hasábjain alkalmoszerűleg közölni fogom.

Budapest.

Pataky Vilmos.

A tanulók szellemi fáradtsága.

A fáradtságméréseknek igen nagy a gyakorlati jelentőségük, mind a felnőtt ember, mind a tanulók szellemi higiéniája szempontjából. A felnőtt ember a maga munkabeosztásában hasznosan értékesítheti a fáradtságmérések eredményeit. Még fontosabb az eredmények pedagógiai alkalmazása, mert éppen a fáradtságmérések bizonyossága szerint a gyermekek jóval fáradékonyabbak a felnőtteknél s a gyermek a fáradtság káros visszahatásaival szemben is sokkal kevesebb ellenállást tanusít, mint a felnőtt.

Ebből az következik, hogy a fáradtságmérésekről nekünk, pedagógusoknak, tudomást kell vennünk, azok eredményeit gyakorlati munkánkban, pl. az órabeosztásban, az óráközi szünetek megállapításában, a lecke feladásban számba kell vennünk, sőt, ha arra hivatottságot érzünk, alapos tanulmányok után ilyen méréseket magunknak is kell végeznünk. A régi pedagógia megelégedett a módszerek javításával, mert nem törekedett egyébire, mint hogy a gyermek fejébe bizonyos mennyiségű anyagot minél teljesebben beleöntsön. A mai pedagógia szeme már túl lát egy kissé a tantárgyakon. Meglátja a gyermeket is és vizsgálja, hogy a pedagógus eljárása milyen hatással van a gyermek testi és lelki állapotaira, testi és lelki fejlődésére. Így hát ma már a tanítói eljárások fejlődését nyomon kíséri a testi és szellemi munka higiéniájának kérdése. Ma már minden haladó pedagógus tudja, hogy az utóbbi nélkül az előbbi sánta. Az elmehigiéniái tanulmányok épp olyan fontosak a pedagógusra nézve, mint a methodikaiak.

Ezen fontos gyakorlati okokból talán nem volna fölösleges a fáradtságmérések mai állapotáról, eredményeiről általános tájékoztatást közölni, azonban erről ez alkalomból le kell tennünk. Ilyen

összefoglaló cikk sokkal nagyobb terjedelmű lenne, mint hogy a Gyakorló iskola szűk keretébe bele volna foglalható. A fáradtság-mérések harminc éves multra mutathatnak vissza, mint maga a gyermektanulmány tudománya s ezen idő alatt a módszereknek, eredményeknek, a megfejtett és megfejtetlen problémáknak egész garmadája halmozódott fel. Hiszen csak a módszereknek mintegy 21-féle fajtája ismeretes. Összefoglaló ismertetés helyett tehát csak azon fáradtságmérések egyikéről fogok röviden beszámolni, amelyet a budapesti VI. ker. tanítónőképző lélektani laboratóriumában magam végeztem. Ezen kísérletnek is csak a legfőbb eredményeit közölhetem.

Mielőtt a kísérlet leírásába fognék, tájékozódunk kell, mit értenek ma tulajdonképpen fáradtságméréseken, mert ez a fogalom Sikorskytól s Mossotól, az első kísérletezőktől fogva alaposan átalakult. Sikorsky, Mosso, Laser s általában az első kísérletezők tulajdonképpen nem a fáradtságot mérték meg, hanem az egyének munkateljesítését, valamely testi vagy szellemi munkának lefolyását. A munka lefolyása pedig az elfáradáson kívül még számos tényezőtől függ, u. m. az általános és részletes munkakedvtől, az egyéni diszpozícióktól, a szokástól, begyakorlástól, érdeklődéstől s az akarattól. A fáradtság tehát csak egyik tényezője a munkának és pedig a munkateljesítésre nézve talán nem is a legjelentősebb, de higiéniai szempontból mindenesetre a legfontosabb. Az első buvárokat, mint orvosokat vagy pszíhiáterekeket, ez az utolsó szempont indította kutatásra. Ezért tanulmányukat fáradtságméréseknek nevezték s ez a név rajta is maradt a vizsgálatok ezen faján. Pedig ma már egyes buvárok a fáradtságot, mint munkatényezőt külön is vizsgálják.

Az én kísérleteim is a jelzett szempontból tekintve tulajdonképpen nem fáradtságmérések, hanem a *munkateljesítő képesség meghatározásai* voltak. Habár tehát ez a különbség fennáll, az ezen fajta kísérletek számára továbbra is megtartom, úgy, amiként más szerzők is tették, a konvencionális fáradtságmérések elnevezést.

A tanulók szellemi elfáradásának, helyesebben mondva munkateljesítő képességének meghatározására a közvetlen módszerek egyikét, a *Kraepelin-féle összeadó módszert* választottam. Aki a Magyar Tanítóképző ez idei juniusi füzetében elolvasta *Barcsay József* jelentését a kísérleti lélektani tanfolyam előadásairól, az elég tiszta képet szerzett ezen kísérlet módjáról. Mert hiszen éppen a tanfolyamon végrehajtott kísérletről kell beszámolnom. Az ott közölt ismertetés megkönnyíti és megrövidíti az én dolgomat.

Kísérleti alanyul szolgált a tanítónőképző első osztályának 28 tanulója. Átlagos koruk 14 év.

Fáradtságmunkául maguk a rendes tanítások szolgáltak, u. m. 8—9-ig számtan (egy nehezebb írásbeli feladat elkészítése), 9—10-ig történelem, 10—11-ig természetrajz (összefoglalás és tovább tanulás), 11—12-ig magyar nyelvtan, 12—1-ig kézimunka.

Próbamunkául az önmagam által összeállított számoszlopok összeadását használtam. A számoszlopok egyjegyű számokból állottak, amelyeket 4-es csoportokra osztottunk. A tanulók munkája tehát 4—4 szám egyszerű összeadásából állott. Minthogy serdült koru gyermekekkel kísérleteztünk, a számoszlopok többnyire a magasabb egységekből állottak, úgy, hogy a 4 szám összege rendszeren 20 és 30 között változott.

A próbamunka időtartama 5 perc (pontosan 300 mp.) volt minden egyes alkalommal. A tanulók másodpercnyi pontossággal egyszerre kezdték a munkát s egyszerre végezték. A próbamunkát végezték a délelőttön át öt ízben, u. m. 8 órakor az óra kezdetén s azután minden óra végén 5—5 percig.

Minden tanuló a személyi adatokon kívül minden alkalommal rávezette a füzetre a munkateljesítés érzésének adatait: *könnyebben ment* vagy *nehezebben* vagy *egyformán*. A szubjektív adatoknak felhasználása az objektív adatokkal kapcsolatosan újítást jelent a fáradtságmérések módszerében, aminek mind a folyamat lélektani meghatározása szempontjából, mind gyakorlati okból nem csekély fontossága van.

A kísérlet végrehajtása után megtörtént a kísérleti adatok összeszámítása. Kiszámítottuk:

1. Minden egyes tanulóra nézve mind az öt kísérletben végzett számműveletek (összeadások) összegét külön-külön, a helyes számműveleteket 1 egységnek, a hibásakat $\frac{1}{2}$ egységnek véve. Az így kapott adatok mutatták a teljesített munka *mennyiségét*.

2. Kiszámítottam az elkövetett hibák százalékszámait minden tanuló minden próbamunkájában. Az ebből nyert számok jelezték a munka *minőségét*.

Az egyéni adatok után következett az *átlagok* kiszámítása. A 28 tanuló adataiból megállapítottam a számtani középértékeket. E középértékekből azután megkaptuk a munkaerő átalakulásának általános képét 8-tól 1 óráig:

1. a teljesített munka mennyiségére nézve,
2. a munka minőségére nézve,

3. a munkát követő közérzésre nézve.

A három adat közül az elfáradás meghatározásának zsinór-mértékéül a teljesített munka *mennyiségét* vettem. Ennek egyszerű oka a választott módszer s annak berendezése, amely a munka mennyiségére támaszkodik. A munka minőségét vagyis a hibák számát csak mint mellékjelenséget vettem számba.

Lássuk az *eredményt*. Messzire vezetne az egyes tanulók munkamenetét ismertetni. Ez a részletes ismertetés tetemesen megnövelné ezen cikk keretét. Pedig érdekes volna legalább az egyéni munkatípusokat megösmerni. A gyakorló pedagógus sokat tanulhatna ezekből. Bizonyára lesz is még alkalmam az adatok ilyen irányú feldolgozására. Most meg kell elégednünk az *általános kép* bemutatásával. A nagyobb fontosságú gyakorlati következtetések egyébként is az általános meghatározásokból vonhatók le.

Az egybevetésekből első sorban az a meglepő jelenség világlik ki, hogy a munka mennyisége szempontjából a legkedvezőtlenebb idő az első óra, 8—9-ig, amelyet pedig a régi pedagógusok annyira favorizálnak. Nyolc órakor és kilenc órakor végezték a tanulók a legkevesebb számműveletet. Az első leckeórának az elitélése azonban elhamarkodottság volna, mert, mint meg fogjuk látni, a munka minőségére vonatkozó adatok tetemesen kedvezőbbé teszik az első óra ügyét.

9—11 óráig gyorsan emelkedik a tanulók munkateljesítő képessége (a mennyiség szempontjából). Körülbelül 11 órakor éri el a tanulók átlaga a munkabírás maximumát s ami újra érdekes jelenség, 11-től 12-ig legtöbbször meg is marad a munkateljesítő képesség ezen a magas színvonalon s csak 12 után kezdődik meg a többé-kevésbé gyors esés.

E fejtegetések a következő számbeli adatokon alapulnak:

Idő:	8 óra	9 óra	10 óra	11 óra	12 óra	1 óra
A számműveletek alapszáma:	42	45	53	62	65	62

A munkamennyiségre vonatkozó adatokat igen érdekesen egészítik ki a *szubjektív közérzés* adatai.

A legtöbb tanuló 9—10 óráig érezte, hogy munkája könnyen megy, de kedvező közérzéssel megy a munka 10—11-ig is s valamivel kevésbé kedvezően az első órában, 8—9-ig. Nagyban és egészben mondhatjuk, hogy 8—11 óráig a tanulók közérzése jó a munkával szemben. 11 órakor azonban egyszerre gyors hanyatlás mutat-

kozik a munkakedvben s 12 órán túl annak már csak nyomai vannak meg itt-ott.

A kedvezőtlen közérzések pedig körülbelül a megfordítottját alkotják az előbbi adatoknak. 8—9 óráig elég gyakran küzdenek különösen a gyengébb természetű tanulók rossz indiszpozícióval, hiányzik belőlük a munkakészség, a munka adaptációja. A második órában azonban eltűnnek ezek a nehézségek, csak igen kevesen (3) panaszkodnak még mindig nehézségekről. Nevezetes azonban, hogy már 10 órától fogva többeknél föllép a fáradtságból származó közérzés, de az ilyenek még nagy kisebbségben vannak. Ez a kóros szám gyorsan nő 11 órától fogva, úgy, hogy 12-kor már a tanulók fele, 1 órakor pedig már nagyobb részük panaszkodik a kisebb-nagyobb fokú fáradtság miatt.

Közlöm a kedvező és kedvezőtlen közérzésre vonatkozó adatokat. A tanulóknak harmadik fajtájú bevallását: „egyenlően ment“, mellőzöm. A tanulók összes létszáma 28.

„Könnyen ment.“

	9 órakor	10 órakor	11 órakor	12 órakor	1 órakor
Tanulók száma:	12	22	15	7	2

„Nehezen ment.“

	9 órakor	10 órakor	11 órakor	12 órakor	1 órakor
Tanulók száma:	6	3	7	15	22

Lássuk a munka *minőségét*. Ezt a hibás számműveletek számából állapíthatjuk meg. Ez adatokra pillantva, megint meglepő jelenségre bukkanunk, olyanra, amelyet a mennyiségre vonatkozólag kiszámított adatok után egyáltalán nem vártunk.

A legkevesebb hibát csinálták a tanulók a munka kezdetén, reggel 8 órakor. Az ellentétet, amely az első leckeórán a munka mennyisége és minősége között fennáll, csakis úgy magyarázhatjuk, hogy az elme energiája a munka kezdetén teljesen ép ugyan, de a kitartó munkához a felhalmozott erők frissesége nem elegendő. A kitartó munkához, a helyzeti energia teljes felszabadulásához, egyéb tényezők közbelépése szükséges, milyenek a munkakedv (érdeklődés), a begyakorlás, a szándékos akarat.

A munka minősége gyorsan romlik, 9 órára jelentékenyen meggyarapszik a hibák száma s csekély ingadozással meg is marad ezen a szintvonalon egész végig. A munka minőségének ezt a hir-

telen bekövetkező esését a legtöbb kutató tapasztalta kísérletei közben s igyekeztek is ezt megmagyarázni. Nem tulajdonítják ezt másnak, mint a fáradtság érzésének. Ma már törvényszerűvé vált az a tétel, hogy a fáradtság, mint gátló tényező, a munka kezdetétől fogva hat, azonban eleinte csak a munka minőségét rontja, a mennyiséget nem. A munka mennyiségét jelentékenyen képes fokozni s a fáradtságot egy darabig teljesen ellensúlyozni a *begyakorlás*. A begyakorlás a munka minőségére kevésbé hat javítólag.

Közlöm a munka minőségének változásaira vonatkozó adatokat:

8 órákor 9 órákor 10 órákor 11 órákor 12 órákor 1 órákor

A hibás műve-

letek száma: 3·8% 6·3% 5·6% 6·2% 5·6% 6·6%

Érdekes volna a hibák számában mutatkozó kisebb ingadozás okát is fejtegetni, mert ebben is van valami törvényszerűség. Azonban e kérdést aligha lehetne bővebb magyarázat nélkül megvilágítani. Azért mellőzöm ezt a jelen esetben. Legyen szabad azonban annyit megjegyezni, hogy ez az ingadozás a tantárgyak sorrendjének kérdésével függ össze.

Ezek után összefoglalóan megállapíthatjuk a tanulók szellemi munkájának *fázisait* egy délelőttön át, 8—1 óráig. A szakaszok megjelölésében első sorban a különböző buvárok vizsgálatainak eredményét látom szemem előtt és pedig alapul veszem különösen a *Meumann*¹⁾ és *Offner*²⁾ összeállításait s az én vizsgálataim eredményét a többi eredményeknek pótlásául s némileg kiigazításául fogom használni:

1. Eleinte, az első leckeórán a tanuló a munka megkezdésének nehézségeivel, a gyakran mutatkozó kedvezőtlen testi és hangulati indiszpozíciókkal küzd. Ezen első időszakban történik a munkaerők összegyűjtése, a munkakészség megszerzése. Ezt az első órát nevezhetjük a *munka adaptációja* időszakának. Ezen időben a munka minősége lehet kítűnő, de a mennyisége alacsony fokon áll.

2. A munkába törődés után következik a *munkaerő emelkedésének* szép és hasznos korszaka. Az erők teljesen kibontakoznak s a munka vigan halad előre. Az emelkedés a buvárok legtöbbje szerint mind a mennyiségre, mind a minőségre áll, kétséget kizáró módon azonban csak a mennyiségre állapítható meg, a minőség

1) Meumann, Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik. 1908. II. kötet.

2) Offner, Die geistige Ermüdung. Berlin. Reuter und Reichard, 1910. 49. lap.

már ekkor fel és le ingadozik, sőt romlik. Ez a fázis a délelőtt folyamán rendszeren 9—11-ig tart.

3. Amikor az elme elérte munkaképességének maximumát, rendszeren meg is tartja ezt a színvonalat egy darabig, néha egész óráig (11—12-ig). Azonban kétségtelen, hogy az erőműködés ezen magas foka csak a munka mennyiségén látszik meg, a minőség már romlik. Azonkívül a nagy szellemi erő kifejtés kapcsán a tanulók jelentékeny részénél mutatkozik a fáradtság érzése. A 11-től 12-ig terjedő időt mondhatjuk tehát *a nagy, de fáradtságos munka* korszakának.

4. A legtöbb tanulónál 12 óra után bekövetkezik a munkaerő hanyatlása az egész vonalon, a munka mennyiségében és minőségében s a fáradtság érzése is általánosabbá válik s némelyeknél megnövekszik. Ez tehát a *munkaerő hanyatlásának* időszaka.

Következnie végül a kapott eredményekből gyakorlati következtetések levonása. Ezekre a következtetésekre azonban van némi általános megjegyzésem. Ezekkel óvatosan kell bánni. Ez az óvatosság pedig abban áll, hogy csak annyit következtessünk, amennyi az eredményekből szorosan következik. Nem szabad a régi pedagógia hibájába esnünk, amely mindent következtetett — a semmiből. Nekünk a valamiből csak valamit szabad következtetnünk s alkalmaznunk.

Az itt előadott vizsgálatok nem teljesek. Hiányzik azokból a különböző tantárgyak fáradtsággerjesztő hatása s az óraközi szüneteknek, nemkülönben a délutáni foglalkozások hatásának vizsgálata. Azért e vizsgálatoknak itt közölt eredményeiből csak egyoldalu gyakorlati következtetések állapíthatók meg. Ezek a következtetések csak az órarend egynémely kérdését illetik.

Mint hogy kétségtelen, hogy a délelőtti munkaidőben, 8 órai kezdés mellett, a 9—11 óráig terjedő idő a legértékesebb, azért azok a tantárgyak, amelyek a tanár és tanuló részéről a legnagyobb foku elmélyedést kívánják, amilyenek például a pedagógiai és a matematikai tárgyak, ezen időre osztandók be. 8—9-ig és 11—12-ig szintén vehetők elméleti tárgyak, azonban 11—12-ig a tanulók, különösen a gyengébb idegzetű tanulók bizonyos kiméletre szorulnak. 12—1-ig, csak az ú. n. gyakorlati tárgyak vehetők, tehát amelyek a kezet épp oly mértékben foglalkoztatják, mint az elmét.

Az óraközi szünetek különböző berendezésére a fenti kísérletekben nem voltam figyelemmel. Azért ezekre nézve nem is állapítok meg tételeket. Annyi azonban kétségtelennek látszik, hogy 11-től fogva a tíz perces szünet kevés. Nagy László.

Tanítási tervezet.

Tárgy. Történelem.

Tétel. Az etelközi vérszerződés.

Osztály. A népiskola V. (VI.) osztálya.

Tanítói eljárásom.

a) *Tárgyi szempont.* A tételt megelőzőleg a gyermekek már elkisérték a magyarokat utjokban egészen Etelközig. Megismerkedtek sajátos életmódjukkal is. Ezen felóra keretében kell megismerniök az etelközi vérszerződést s *értékelniök* azt a nagy horderejű változást, aminek kihatásaként mai létünket is köszönhetjük.

b) *Módszeres eljárásom.* Feladatomnak tekintem, hogy az etelközi vérszerződés eseményét a gyermekek igazi jelentőségében értékeljék. E cél irányít tanítói eljárásom kijelölésében is. A történelem épen tárgyánál fogva hangulatos, érzelmekre ható előadást kíván s ezért előtérbe lép a tanító szép, egyszerű, nemes előadási készsége. Ezen tétel azonnal szemmel láthatólag más eljárást kíván. A magyar nemzet életében egy fontos esemény történt Etelközben, mely a tagoltság által gyengének mutatkozó törzsekből egységes, erős nemzetet létesített s évezredes fennállásának alapját vetette meg. Tehát a nemzet életében történt valami; — *ítélje meg* a gyermek, hogy helyesen cselekedtek-e ott őseink? Állítsuk fel a tételt fordítva: ha ez az egyesülés nem történt volna meg — *következtessen* a gyermek arra, hogy mi történt volna akkor? Ezen rész tanításánál önmagától kínálkozik a sok kérdés, mely nem csupán a gyerek ítélőképességét fejleszti, hanem rászoktatja jó előre arra, hogy az eseményeket ne egyszerűen mint megtörtént dolgokat nézze, hanem fürkésző szemekkel tekintsen bele a dolgokba s alkosson ítéletet a megtörténtek felett, hogy azután abból okulást merítsen. Mi volt a folytonos vereség oka? — Ha te éltél volna akkor, mit tanácsoltál volna? — Ha a törzsek nem egyesültek volna, mi lett volna a magyarság sorsa? stb. stb. mind oly kérdések, melyeket céloom érdekében igen szép eredménnyel használhatok.

A vérszerződés pontjainak egyszerű elmondását s boncolását nem tartom elegendőnek. Azokból a pontokból nagyon világosan kell kilátszani annak, hogy ott a fejedelem és a nemzet között *szerződés* kötött, mely alkalommal mindkét fél, mint *egyenjogu* tényező szerepel. — Helyzetet teremtek a megjelenítés felhasználásával. Meggyőző, szuggesztív erejű szavakkal szinte elébük varázsolom a jelenetet s párbeszédes formát használva megszólaltatom a törzsfőket (akik a nemzet nevében szólnak) s a fejedelmet. Mit ígért a nemzet? Azt, hogy mindenkor Árpád családjából választja fejedelmeit. — Mit ígért erre a fejedelem? Azt, hogy mindenkor a nemzettel egyetértve fog cselekedni stb. (Begyakorlásul ezt a jelenetet el is játszatom.) A vérszerződés külsőségénél észrevétem, hogy ha azt a szerződést most kötnék, elég volna a toll és papír.

A kar megvágása az ő akkori életviszonyaiból következett. (Az egyes könyvekben megemlített vérivást már csak esztétikai szempontból sem említem.)

Amikor ezen nagyjában vázolt módszeres eljárással a vérszerződést igazi értékében állítottam a gyermekek elé, tanításom hangulatos befejezéséeként elénekeltetem: „Árpád apánk ne féltsd ősi nemzeted“ című éneket.

Elmondott gondolataim alapján tanításom tervezetét következőképen készítettem el.

Tervezet.

I. *Kapcsoló ismétlés.* Visszatekintés. Etelközig.

II. *Célkitűzés.*

III. *Új anyag.*

a) Keressük a magyarok folytonos vereségeinek okát.

b) A törzsek egyesülése. Árpádot fejedelemmé választják.

c) Vérszerződés.

1. A nemzet ígérete.

2. A fejedelem ígérete.

d) A vérszerződés fontossága.

IV. Összefoglaló ismétlés. Ének: „Árpád apánk ne féltsd ősi nemzeted.“

(A tanítást követő félórán valamelyik jelenetet lerajzolják s két nap múlva egy csendes foglalkozási órán a rajzaik felhasználásával fogalmazást irnak.)

U. A.

A gyakorló iskolából.

A Magas Tára szépségeiről tanított egyik IV. éves tanítónő-jelölt. Tanítása igen szépen sikerült. A tanítást követő bírálaton társai a legnagyobb elismeréssel honorálták munkáját. Az utolsó pillanatban azonban egyik társa, bár a tanításról általánosságban elismerőleg nyilatkozott, kijelentette, hogy a tanító súlyos hibát követett el akkor, mikor a gyermekek előtt azt mondta, hogy ő látta a Magas Tátrát, gyönyörködött szépségeiben, holott neki tudomása van róla, hogy a tanító a Magas Tátrában sohasem járt.

Ime itt a vád! A tanító a gyermekek előtt tudatosan valótlanul mondott. Szabad-e ezt tenni? Erdemes felette elmélkedni. Az én egyéni véleményem a következő.

Ha a kérdést etikai szempontból vizsgálom, apodiktice kimondom, hogy a tanítónak a gyermekek előtt tudatosan valótlanul mondani nem szabad. Ez az ideális erkölcsi alap.

De vizsgálom a kérdést a cél szentesíti az eszközt szempontjából.

Négy gyermekem van! Már nagyok! De ha visszagondolok, mennyi-mennyi mesét kellett nekem elmondanom a hosszú téli esté-

ken, míg megnőttek. Hányszor kellett a hétfejű sárkány fejét újra megnövesztetnem, hogy a mese hőse újra levághassa. Végre kifogytam a meséből. S mikor elégedetlen kis fiam térdemre ülve, arcomat cirógatva, „meséljen még egyet“ rimáncodik szépen, akkor csináltam mesét. Rossz kis mesék voltak, bocsásson meg érte utólag Benedek Elek, és mégis csak úgy csillogott a gyermekek szeme! Sokkal jobban érdeklődtek gyarló mesém iránt, mintha Árgyus királyfi akármelyik legeslegújabb históriáját meséltem volna el. Mi keltette fel ezt a fokozott érdeklődést? Mi izgatta fel a gyerekek fantáziáját? Egyszerű dolog! *Magamat tettem a mese központjává. Velem történt ez, velem történt az.* S mikor másnap este az édes álmod előkészítő mesélésbe fogtam, hiába volt Tündér Ilona hold-sugárból szótt palástjában, azt kellett újból elmesélnem, ami *velem* történt.

Ime! a kis gyermek mennyire ragaszkodott ahhoz az egyszerű meséhez. Miért? Mert annak hőse az ő *édes apja*. Micsoda büszkeség sugárzik a kis gyermek szeméből édes apja, a mese csodálatos hőse felé.

Az apa és az igazi tanító: milyen közel van e kettő egymáshoz...

Mi érdekli tehát legjobban a gyermeket?

1. Tagadhatatlanul az, ami *vele* történik.
2. Ami magával az *elbeszélővel*, vagy *ahoz közelállóval* történik.
3. Utoljára az, ami *egy tőlük távol levővel* történik.

Mit tett az én IV. éves tanítójelöltem? Azt mondta, hogy ő látta a Magas Tátrát. Miért mondta ezt? Hogy evvel a gyermekek figyelmét jobban lekösse. Én magam láttam — mondja — az örök hóval borított bérceket. Én magam gyönyörködtem a tarpataki zuhatag csodás szépségében stb. Micsoda eredményt ért evvel el? A fokozottabb érdeklődés nyomában föltétlenül nagyobb eredmény járt. Veszélyeztetett-e valamit, talán azt, hogy lehetetlennek tűnik fel állítása? Nem, mert az, hogy valaki közülünk a Magas Tátrát lássa, egyáltalában nem valószínűtlen. Vétett-e a methodika ellen? Nem, mert a gyermek helyett önmagát tette a tanítás központjává.

Én tehát a tanító eljárását nem helytelenítem.

Más, de föltétlenül ide vágó kérdés már most az, hogy a tanítónak ez a, hogy úgy mondjam, poétika licenciája meddig terjedhet? Erre a válasz csak az lehet, hogy a *valószínűség keretében*. Ha a tanító a hatás kedvéért a 30 éves háborúban szerepelteti önmagát, meg nem nevezhető hibát követ el, de ha az 1848/49-iki szabadságharc egyik-másik mozzanatában nagyapját szerepelteti (a jó izlés keretében), semmi esetre sem vét.

Tehát tágabb területen mozoghatnak, de *csakis* a valószínűség keretében, mert könnyen úgy járhat az illető tanító, mint az én egykori aradi IV. évesem, aki Tirolt tanítandó, dagadó kebelletl vágta ki, hogy: „Gyerekek, tegnap délután Tirolban jártam...”

Persze, a gyerekek kinevették.

„Költő hazudj, de rajt' ne fogjanak!”

U. A.

Tanügyi mozgalmak.

Előfutáraink.

Azzal kezdem, amivel folyóiratunk legelső számának olvasói bizonyára folytatni fogják. Forró szeretettel üdvözlöm azokat a népoktatásügyi vezető szellemeket, kik a „*Gyakorló iskola*“ című folyóiratot, habár egyelőre melléklet gyanánt is, kieszelték és megjelenésének akadályait elhárították. Az elemi oktatás terén régóta érzett nagy hiány utánpótlásával szereztek elévülhetetlen hazafias érdemet. Abban a kellemes helyzetben vagyok, hogy az érdemszerzők kilétéről legkisebb tudomásom sincsen. Így tehát a hazafiasság magaslatára nem gyanukeltő nagyításvágyból emeltem fel őket, hanem azért, mert míg, az alább olvashatók szerint, a külföldnek számos ilyen szaklapja és folyóirata van, melyek közül a cím szerint megnevezendőkkel a mi Országos Paedagogiai Könyvtárunk is rendelkezik: tudomásom szerint a jelenleg meginduló „*Gyakorló iskola*“ a legelső ilyen termék hazai hírlap- és folyóiratirodalmunkban. E folyóirat megjelenésével tehát ha nem is juthatunk a műveltebb nyugati államokkal egyazon arcvonalba, de legalább szorosán sorakozhatunk azok mögé, kik bennünket e téren 22—70 évi időközzel megelőztek.

Mikor a múlt század 70-es éveinek elején az első állami tanító- és tanítónőképzők megnyíltak: akkor kezdtünk szélesebb körben tudomást szerezni arról, hogy voltaképen mi az az u. n. lecketerv (tanítástervezet), hogy mi mindent kell figyelembe venni a tervnek úgy az elkészítésénél, mint a gyakorlati megvalósításánál. E tanítástervek egyelőre a tervező műhelyek titkai maradtak és csak egyikük-másikuk került valamely hivatalos vagy vidéki tanügyi lap vagy a tanító kezébe szánt vezérkönyv hasábjaira. A szétosztottan megjelenő lecketervekből, mintatanításokból egyes buzgó tanerők azután megalkották a népiskola összes anyagát felölelő gyűjteményes műveiket, melyek sorából a következők emelkednek ki: „*Dölle* Ödön: A gyakorló iskola. Rendszeres kalauz a népiskola tantárgyainak tankezelésére. Néptanítók s tanítójelöltek számára. Pest, 1873.“ „*Schults* Imre: Mintaleckék a népiskola összes tantárgyaiból. Öt füzetben. Pozsony-Budapest, 1901.“ *Fuhay* Antal 1902. óta több kiadást ért négykötetes műve, melyben a népiskola összes tárgyai havi részletek szerint földolgozva találhatók.

Az alkalmazott módszertannal foglalkozó eme könyvekké tömörített írásművekről sietek megjegyezni, hogy ilyeneket a miennél jóval gazdagabb külföldi szakirodalmak is bőven termeltek, termelnek bizonyára ezután is és emellett az ugyanezzel foglalkozó szaklapjaik is megvannak és állandóan virágznak. Valami természetes és így kényszerítő oka kell hogy legyen a sajátos jelenségnek. Azokra pedig azonnal rájövünk, mihelyt meggondoljuk, hogy a könyv csak egy későbbi és nem tudni mikor beállandó

ujabb kiadásában hozhatja olvasói tudomására a részéről mívelt szakmában az első nagy előbbi kérdés óta észlelt újabb jelenségeket, érvényesülésre érdemes vívmányokat, míg a hirlap, a folyóirat ugyanezekkel már a legközelebbi száma megjelenésekor beszámolhat. Továbbá a könyv útján történő tudomásulvétel az érdeklődőre nézve jóval költségesebb, mint a hirlap vagy folyóirat útján eszközölhető; végül valamely hirlap, folyóirat egy vagy legfeljebb néhány nyomtatott ivnyi számához jóval könnyebben hozzájuthatni, mint az egymagára megjelenő könyvhöz. Nincs tehát semmi különös akadályja annak, hogy ugyanazon intézmény, mely külföldön bevált, hasonló viszonyok mellett nálunk is hasonló eredményt vonjon maga után. Ennyit az *előfutárainkról*, t. i. az *eddigiekről*.

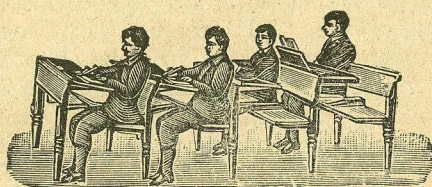
Ezektől eltérően másminő előfutáraink is mutatkoznak, olyanok t. i. akik után magunknak kell iparkodnunk, ha azt akarjuk, hogy bennünket nagyon maguk mögött ne hagyjanak. Ezekről a mi korunk előfutáiról óhajtok röviden beszámolni, midőn a mi Orsz. Paed. Könyvtárunkba járó külföldi rokonszaklapokat a következőkben rövidesen bemutatom. a) *A németektől* kettő jár nekünk. Ezek egyike a középiskola szolgálatában állván: itt egyszerűen mellőzhető. A másik az *Archiv für Volksschullehrer*, mely 26 év óta, havonként több tárgykörben mozgó lecketervet közöl; ezenkívül minden számban egy vagy több paedag. napikérdésre vonatkozólag a fölhasználható forrásmunkákat szokta közölni a gazdag német szakirodalomból. b) *A franciáknak* három ilyen szaklapja olvasható könyvtárunkban u. m. a: *Revue de l'enseignement primaire et prim. supérieure*, mely jelenleg a 22. évét járja; a *Journal des instituteurs*, mely 58-ik, végül a *Manuel général de l'instructive primaire*, mely a 70. évét tölti, lévén az első havi, a 2. és 3. heti folyóirat és a népiskola minden tárgyat mindhárom felölelvén. Hasonlót mondhatni c) a *Teachers aid* meg a *Practical teacher* című angol folyóiratokról is, melyek közül az utóbbiból a 33., előbbiből az 54. kötet havi füzetei érkeznek jelenleg könyvtárunk részére.

Ezek alapján kísértem meg, amennyiben és ameddig feles számú XX-sel megterhelt vállaim engedik, a „*Gyakorló iskola*“ szíves olvasóit a gyakorlati módszertan terén elért újabb hazai és külföldi vívmányok felől tájékoztatni. Sándor Domokos.

Üzenetek.

Többeknek. Az ígért cikkeket várom. A jelen szám már nagyjában mutatja, hogy a cikkek milyen irányuak legyenek. A mintatanítások tömören, de világosan legyenek feldolgozva. Az a fő, hogy a tanítást megelőzőleg előkészülés alakjában mondja el a tanító a vezető gondolatait s ismertesse eljárásának módját. Így az utána következő részletesen kidolgozott tanítás sokkal világosabban szól az olvasóhoz. Különösen olyan tanításokat szeretnénk közölni, melyekben az eddigiekhez képest akár felfogásban, akár az eljárásban egy kis haladás mutatkozik.

•FEIWEL•LIPÓT•UTÓDAI•

- Budapest, IX. Ipar-utca 4. szám
- aug. 1-től X. Kolozsvári-utca 13.
- Mindennemű iskolapadok, iskola-
- torna- és óvoda-berendezések és
- szabad. gyermekpadok gyártása.
- Árjegyzékkel készséggel
- szolgálunk ingyen és bérmentve.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

Stowasser János

csász. és kir. udvari szállító.

A m. kir. operaházi tagok, a m. kir. zeneakadémia, a budapesti színházak stb. szállítója, a hangfokozógerenda és a Rákóczi tárogató feltalálója.

Főüzlet: **Budapest** Gyár: **Öntőház-utca 3.**
II. Lánchíd-u. 5.

◆◆ E szakban Magyarország legnagyobb hangszergyára. Ajánlja saját gyárában készült hangszereit ◆◆

ugyszintén hurokat és hangszer alkatrészeit. Iskolahegedűk 4 forinttól. Harmóniumok 35 forinttól. Árjegyzék kívánatra ingyen és bérmentve.

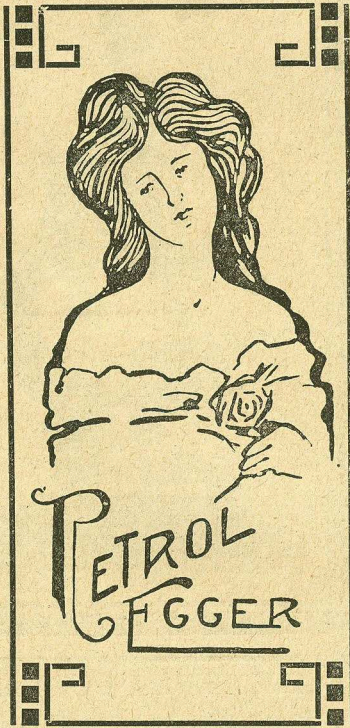
Az Én Ujságom

Képes gyermekhetilap.
Szerkeszti Pósa Lajos.

Ára negyedévre
2 kor. 50 fillér.

A hajhullás oka és megakadályozása:

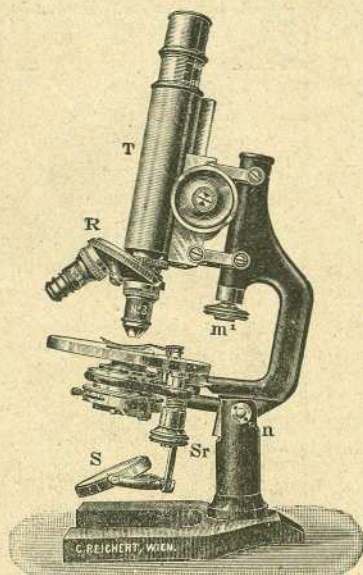
A haj kihullásának sokféle oka lehet. Oka lehet: fertőző betegség, vérszegénység, idegesség. Leggyakoribb oka azonban a fejbőr megbetegedése. A fejbőrnek pedig különösen az a betegsége, melyet korpázásnak neveznek. A fölszaporodott korpá össze-nyomja, elsorvasztja a hajszálakat. A korpás fejbőrön azonfelül baktériumok is telepednek meg, melyek ugyancsak pusztítják a haj gyökerét. Ha tehát a haj kihullásának elejét akarjuk venni, fejkorpa képződését kell megakadályoznunk. Ha pedig a már megindult hajhullást meg akarjuk állítani, a korpától kell a fejbőrt megtisztítanunk. — Legjobbnak bizonyult erre a célra a

PETROL EGGER

Petrol Egger a legalkalmasabb hajápolószer állandó használatra. Ára 2 korona 40 fillér. Készíti: Dr. Egger Leó és Egger J. gyógyszerészeti és vegyészeti gyára, Budapest VI. Révay-utca 12

Aki rendszeresen használja ezt a hajszeszt, annak soha fejkorpája nem lesz és így nem is fog soha hullani a haja. Akinek pedig korpás a bőre és azért hull a haja, az csak dörzsölje be párszor a fejbőrét ezzel a szesszel és rövidesen el fog tűnni fejről a korpa és el fog állani a hajának a hullása. A Petrol Egger minden más eredetű hajhullást is megszüntet, mert erősíti, edzi a fejbőrt és alkalmassá teszi arra, hogy új hajszálakat növeessen.

REICHERT K. CÉGTULAJDONOS: REIMANN GYÖRGY

BUDAPEST VIII.,
ÜLLŐI-UT 12. SZ.

Elsőrendű mikroszkopiumok, mikroszkopikus segédeszközök és boncolóeszközök, mikrotomok, polarizáló készülékek stb. Vetítőkészülékek (a különböző vetítésekhez munka közben könnyen változtathatók.)

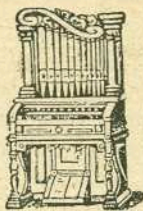
Új eszközök: Ultra-condensorok, (bármely mikroszkopiumra felszerelhetők) amelyekkel a legkisebb előlények könnyen láthatók.

Mikroszkopiumok kezdők számára, egyszerű kivitelben, amelyek később a legtökéletesebben felszerelhetők.

Külön árjegyzéket kívánatra díjmentesen küldök.

Előnyös fizetési feltételek.

◆ AMERIKAI COTTAGE-SZIVÓLÉGRENDszerŰ
◆ HARMÓNiumOKAT ◆ VALAMINT EURÓPAI
RENDSZER SZERINT LEGOLCSÓBBAN SZÁLLIT
PAJKR REZSŐ ÉS TÁRSA BUDAPEST,
X. DELEJ-UTCA 25. (TISZTVISELŐTELEP.)

Készpénz fizetésnél bérmentes szállítás az utolsó vasúti állomásig. PEDÁLOS HARMÓNiumOK mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel templomok, szemináriumok részére s mint gyakorló orgonák. Árjegyzék ingyen és bérmentve! Öt évi jótállás! Lelkészeknek és tanítóknak külön százalékedmény! Részletfizetésre is. Elismert kitűnő árak! Kérjen árjegyzéket pianók és pianínókról.

*A Magyar Tanítóképző
1890-1906-ik évfolyamai
jutányos áron eladók, az
állami polgári leányisko-
lánál Nagy-Szebenben.*